

АРХЕОЛОГІЯ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ – ЗАСНОВАНИЙ У 1947 р.
ВИДАЄТЬСЯ ЩОКВАРТАЛЬНО

КИЇВ • 3•2026

Головний редактор

ЧАБАЙ В. П., член-кореспондент НАН України, Інститут археології НАН України

Редакційна колегія

БОЛТРИК Ю. В. – кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

БУЙСЬКИХ А. В. – доктор історичних наук, Інститут археології НАН України

ГАРДІ С. Е. – PhD, Альянс для боротьби зі злочинністю в інтернеті, Велика Британія

ДЖІНДЖАН Ф. – професор, доктор хаб., Університет Сорбонни, Париж-1, Франція

ЗАЛІЗНЯК Л. Л. – професор, доктор історичних наук, Інститут археології НАН України

КАЙЗЕР Е. – професор, доктор хаб., Вільний університет Берліна, Німеччина

МОТУЗАЙТЕ МАТУЗЕВІЧУТЕ (КІН) Г. – професор, PhD, Вільнюський університет, Литва

ОТРОЩЕНКО В. В. – професор, доктор історичних наук, Інститут археології НАН України

ПЛАВІНСЬКИЙ М. О. – кандидат історичних наук, Варшавський університет, Польща

ПОТЄХІНА І. Д. – кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України, Україна

РАБІНОВІЦ А. – PhD, Техаський університет в Остіні, Сполучені штати Америки

ФОРНАСЬЄ Й. – професор, доктор, Галле-Віттенберзький університет імені Мартіна Лютера, Німеччина

ШЕВЧЕНКО Т. М. – кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України (відповідальний секретар)

ШНЕЕВАЙС Є. – доктор хаб., Центр археології Ляйбніца, Німеччина

ARHEOLOGIA

SCIENTIFIC JOURNAL – FOUNDED IN 1947

FREQUENCY: QUARTERLY

KYIV • 3•2026

Editor-in-Chief

CHABAI V. P., Corresponding Member of the NAS of Ukraine, Institute of Archaeology
of the National Academy of Sciences of Ukraine

Editorial Board

BOLTRYK Yu. V. – PhD in History, Institute of Archaeology NAS of Ukraine

BUIISKYKH A. V. – DSc., Institute of Archaeology NAS of Ukraine

DJINDJIAN F. – Professor, Dr. Hab., University of Paris 1 Pantheon Sorbonne, France

FORNASIER J. – Professor, Ph.D., Martin Luther University Halle-Wittenberg, Germany

MOTUZAITĖ MATUZEVIČIŪTĖ (KEEN) G. – Professor, Ph.D., Vilniaus universitetas, Lithuania

HARDY S. A. – PhD., Alliance to Counter Crime Online, United Kingdom

KAISER E. – Professor, Dr. Hab., Institute of Prehistoric Archaeology Freie Universität Berlin, Germany

OTROSHCHENKO V. V. – Professor, DSc., Institute of Archaeology NAS of Ukraine

PLAVINSKI M. O. – PhD in History, University of Warsaw, Poland

POTEKHINA I. D. – PhD in History, Institute of Archaeology of the NAS of Ukraine

RABINOWITZ A. – PhD in Classical Archaeology, The University of Texas at Austin, USA

SHEVCHENKO T. M. – PhD in History, Institute of Archaeology NAS of Ukraine (Executive Secretary)

SCHNEEWEISS J. – Dr. Hab., Leibniz-Zentrum für Archäologie, Germany

ZALIZNIAK L. L. – Professor, DSc., Institute of Archaeology NAS of Ukraine

ЗМІСТ

CONTENTS

Статті

МОГИЛОВ О. Д. Безкурганні поховання скіфського часу на території Західноподільської групи

АКСЬОНОВ В. С. Амулети з протомами населення лісостепового варіанту салтівської культури

СВИСТУНГ. Є., КВИТКОВСЬКИЙ В. І. Будівельна кераміка салтівсько-маяцької культурно-історичної спільності

БОБРОВСЬКИЙ Т. А. Нові епіграфічні знахідки в садибі Софії Київської

УНГУРЯН В. С., КОЗАК О. Д. Зміни в зрості міських мешканців Середнього Подніпров'я від середньовічного до ранньомодерного часу в контексті кліматичних змін

Articles

5 MOHYLOV O. D. Moundless Burial Grounds of the Scythian Period in the Territory of the Western Podillian Group

24 AKSIONOV V. S. Amulets With Protomes among the Population of the Forest-Steppe Variant of the Saltiv Culture

38 SVYSTUN H. Ye., KVITKOVSKYI V. I. Building Ceramics of the Saltiv-Maiaky Cultural and Historical Community

53 BOBROVSKYI T. A. New Epigraphic Finds in the Courtyard of St. Sophia Cathedral in Kyiv

69 UNHURIAN V. S., KOZAK A. D. Stature Variation Among Urban Populations of the Middle Dnipro Region from the Medieval to the Early Modern Period in the Context of Climate Change

Публікації археологічних матеріалів

АБАЙ Н. Скляні артефакти римського періоду з колекції Музею Сельчучького університету

БУДНИКОВА А. А., ВОЛКОВ А. В., ЯНОВ Д. М. Монети з території Кам'янської Січі (за результатами археологічних досліджень)

Publications of Archaeological Materials

82 ABAY N. Roman-Period Glass Artefacts from the Selçuk University Museum Collection

98 BUDNIKOVA A. A., VOLKOV A. V., YANOV D. M. Coins from the Territory of Kamianka Sich (Based on the Results of Archaeological Research)

*До історії
стародавнього виробництва*

РУСНАК В. В. Могильник черняхівської культури Війтенки: персоніфікація керамічних виробів

*To the History
of Ancient Crafts*

- 115** RUSNAK V. V. Viitenky, a Cemetery of Cherniakhiv Culture: Personification of Ceramic Production

Дискусії

ЗАЛІЗНЯК Л. Л. Витоки та культурна диференціація епігравету України

Discussions

- 126** ZALIZNIAK L. L. Origin and Cultural Differentiation of the Epigravettian in Ukraine

O. D. MOHYLOV

MOUNDLESS BURIAL GROUNDS OF THE SCYTHIAN PERIOD IN THE TERRITORY OF THE WESTERN PODILLIAN GROUP

The article is devoted to the study of Scythian moundless burial grounds located within the territory of the Western Podillian Group of sites in the Middle Dniester region. It examines the burial rites, material culture, and ethnocultural attribution.

Key words: Western Podillian Group of sites, Scythian period, moundless burial ground, tableware, jewellery, weaponry.

During the Scythian period, the Middle Dniester basin was inhabited by tribes whose archaeological monuments are currently recognised by scholars as belonging to the Western Podillian Group (Sulimirski 1936; Мелюкова 1958, с. 31-51; Смирнова 2006). According to available data, the burial rites of this group are characterised by the complete predominance of burial mounds (Sulimirski 1936, s. 45-99; Мелюкова 1953; Смирнова 1979; Могилов 2011а, с. 220-221; 2020, с. 137; Mogylov 2013, p. 203-204). The distribution of burial mounds differs from the situation in the region during the Pre-Scythian period, when Chornolis-Zhabotyń flat graves and burial mounds were almost equally widespread here (Шовкопляс 1952; Шовкопляс, Максимов 1952; Смирнова 1982, с. 31-37; Гуцал 1998; 2019; Могилов 2010, с. 107-108).

At the same time, a distinct group of moundless burials has been identified in the western part of the Middle Dniester region. Such monuments are well known among various tribes throughout the

south of Eastern Europe. In most cases, they are associated with ordinary people.

Necropolises with moundless complexes may lack features on top or may be covered by stone pavements or more substantial stone structures. Such graves may constitute isolated burials within the burial ground or coexist with burial mounds, which is typical for Steppe Scythia and the South of the Forest-Steppe region.

Such monuments are numerous on the Northern Black Sea coast. They are characteristic for the population of different ethnocultural backgrounds. In most cases, they are associated with settled communities.

Moundless burials are found in the South Buh Forest-Steppe region (Смирнова 1961, с. 90; Болтрик, Ліфантій, Шелехань 2020). A significant number of such burials is located in the the Right-Bank Dnipro Forest-Steppe region, including Рухово (Петровська 1970, с. 138-144; Кубишев, Скиба, Скорий 1995, с. 100-110), Obukhiv (Гороховский 1979, с. 105-106), Khalepiia (Лысенко 2010, с. 110-111), Pekari (Гречко 2013), Hryshchentsi (Петренко 1962, с. 143-151), Kalantaiiv (Покровська, Ковпаненко 1961, с. 129-135), Svitlovodsk (Бокий 1980; Могилов 2018b; 2023), Zalomy (Бокий 1987, с. 22-24; Панченко 2016, с. 237-239; 2018), Chornyi Lis (Тереножкин 1949, с. 1, 12-16; Тереножкін 1952, с. 124-127) and others.

Moundless burials in the Ukrainian Left-Bank Forest-Steppe region include the following sites (Супруненко 2016а, с. 260-266): Poltava (Супруненко 2016b, с. 144-146), Dolynske (Мельниковская 1950, с. 70-72; 1977, с. 64-65), Chutivka (Гречко, Шерстюк, Щербань 2016, с. 117-121), Duchyntsi (Шерстюк, Мироненко 2010, с. 473-474), Matiashiv Yar 2 (Жаров, Терпиловский 2006, с. 89), Opishnia 11 (Троцька

© MOHYLOV Oleksandr Dmytrovyich, 2026 — PhD, Senior Researcher, the Institute of Archaeology, the National Academy of Sciences of Ukraine, the Department of Early Iron Age Archaeology, ORCID: 0000-0002-2400-2380, mogilovod@gmail.com

© Інститут археології НАН України, 2026

This is an Open Access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.en>

2002–2003, с. 194–195), Pole Druhoi Bryhady (Супруненко 2014, с. 76–78; 2016а, с. 259–260), Barvinkova Hora (Гречко та ін. 2019, с. 27–33), Pereshchepyne burial ground (Кулатова, Супруненко 2010, с. 49–50, 142–144) and others.

Such burials have also been recorded in the Middle Don region (Березуцкий 1993, с. 71–77; Разуваев 2014, с. 103–109; Володин 2018, с. 69–78), including Ksizovo (Козмирчук, Моисеев, Разуваев 2011, с. 196–202; Обломский, Разуваев 2013, с. 183–192), Buzenky 2 (Золотарев 2004, с. 135, 140–141, рис. 10: 1–5), Kulakovka 2 (Разуваев 2012, с. 165–169), Kamenenka (Бирюков, Разуваев 2004, с. 184, 189, рис. 3), Semiluki hillfort (Березуцкий, 1995, с. 55; Разуваев 2014, с. 84).

A considerable number of moundless burial grounds are known from the Steppe Black Sea region. The coincidence of their distribution with the zone of Scythian sedentarisation and the presence of villages near many of these sites indicate that these burial monuments were mostly left by settled Scythian communities. This also suggests that the process of Scythian sedentarisation was accompanied by a transition to the moundless burial rite, while burial mounds continued to be preserved in the necropolises.

In the steppe regions, similar monuments have been identified in the Lower Dnipro region (Попандопуло 2004, с. 67–68; 2011; Остапенко 2007, с. 143–178; Могилов 2018а), in the Lower Don region (Ильюков 2002; Копылов, Коваленко 2006; Прокофьев 2014, с. 28–65), in the Northern Azov region (Прохорова 1997), in the Lower Dniester region (Мелюкова 1975), in Donetsk region (Привалова 1993, с. 161–166; Полідович 1998, с. 103–111), in Crimea (Цвек 1968, с. 199–205; Лесков 1970, с. 7, 15; Корпусова 1972, с. 41–46; Гаврилов, Колотухин, Колтухов 2002, с. 94–106), and on the Kerch Peninsula, where a group of burials in stone boxes is particularly noteworthy (Кругликова 1973, с. 162–165; Корпусова, Орлов 1978, с. 65–75; Масленников 1995).

Moundless burials from the Scythian period in the Middle Dniester region remain insufficiently systematised. To date, several publications have presented materials from these sites (Ossowski 1891, p. 27–34, 43–48; Гребеняк 1915, p. 15–16; Sulimirski 1936, p. 80; Smirnova 1967, p. 229–230). Attempts have also been made to provide a cultural attribution of some necropolises (Sulimirski 1931, p. 103–106; 1936, p. 80–81; Свешников 1964, p. 41; Бандрівський, Крушель-

ницька 1998, p. 240–243). This article is devoted to the characterisation of ground burials in the region. It begins with a description of the burial rites represented by the entire corpus of burial grounds, followed by a study of specific necropolises. Based on this analysis, an ethnocultural interpretation of the materials is proposed.

Burial Rites of the Moundless Burials of Western Podillia

The Middle Dniester moundless burials of the Western Podillian Group are relatively few in number compared with those of other regions. Geographically, they are located in the northwestern part of the distribution area of the Western Podillian Local Group of Scythian sites, on the left bank of the Dniester River, west of its tributary, the Zbruch River (fig. 1). To date, only four moundless burial grounds, or isolated complexes, containing at least 11 graves, have been identified in the region: Postolivka, Rakiv Kut, Uvysla and Lysychnyky (fig. 1). The first three sites are concentrated on the right bank of the middle reaches of the Zbruch River, where several Scythian burial mounds were also excavated, including Horodnytsia (Sulimirski 1936, s. 78) and Spasivka-Ivankivtsi (Гуцал та ін. 2009, с. 91–93; 2010, с. 101–103; Могилов, Гуцал А., Гуцал В. 2016а; 2016б). In addition, there are references to a destroyed “Late Scythian” burial at the Voloshkove 5a cemetery, from which only the leg bones survived. Judging from their position, the deceased had been laid stretched out on his back with the head oriented to the north-west. A bronze bracelet and possibly an arrowhead were found beneath the skeleton. It was reported that residents had excavated another burial containing an “*amphora of ancient times*” (Черновол та ін. 2012, с. 480–481, рис. 1: 4). However, due to the scarcity of finds and the fragmentary nature of the available evidence, both the chronology of the site and its ethnocultural attribution need to be clarified. In particular, bracelets made of thin wire with zones of transverse incisions are considered rare finds in Scythian-period contexts (Петренко 1978, с. 56, табл. 45: 11).

In total, at least 11 graves were recorded in four necropolises of Western Podillia. All of them belong to the Early Scythian period, and where it is possible to establish a more precise chronology, to the Kelermes period.

All graves were dug into the ground. No traces of stone grave markers or perimortem structures have been identified, despite the presence of stone

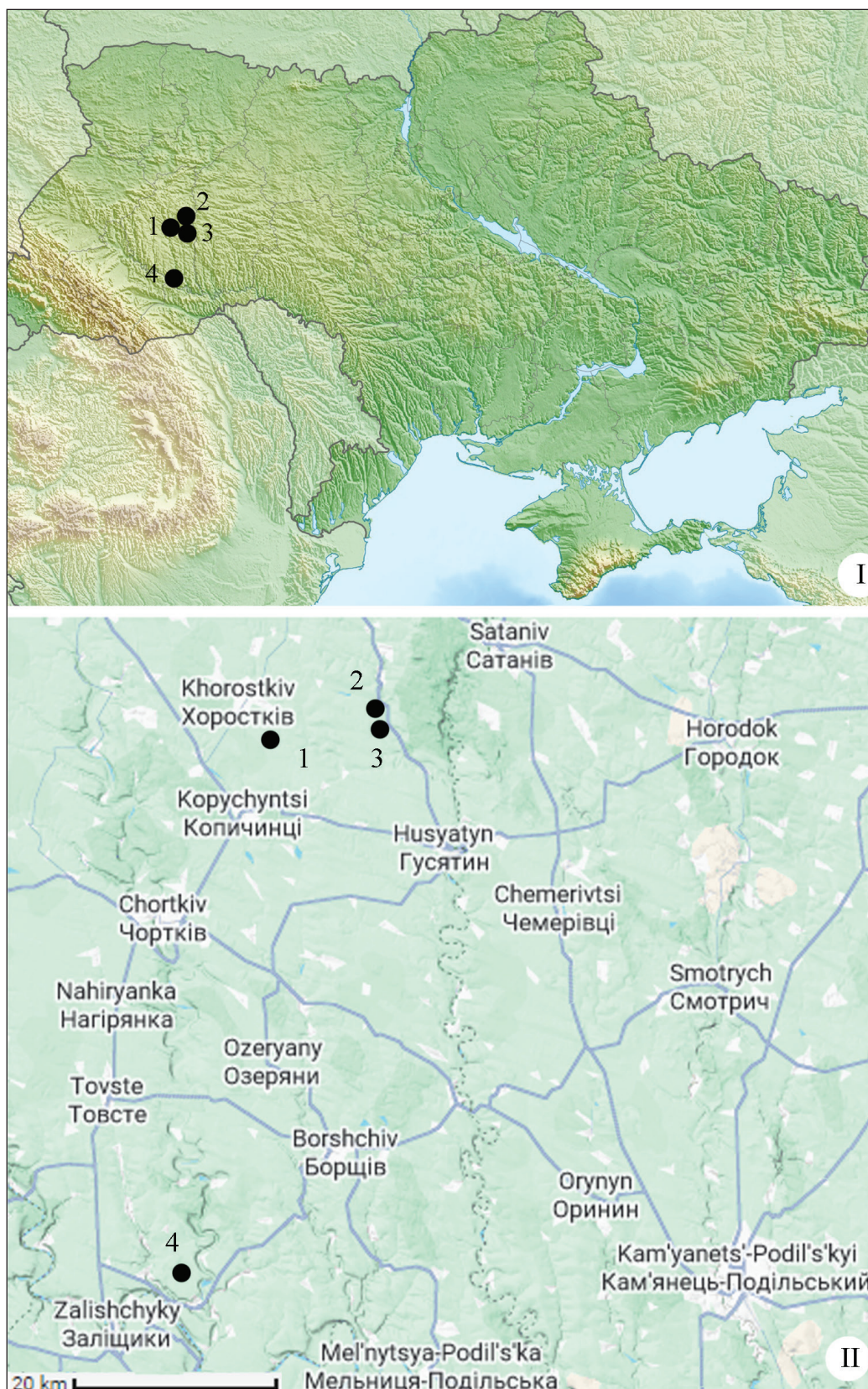

Fig. 1. Distribution map of moundless burials in Western Podillia: 1 — Uvysla; 2 — Postolivka; 3 — Rakiv Kut; 4 — Lysychnyky (II — topographic base: Google Maps)

Рис. 1. Карта поширення безкурганних поховань на Західному Поділлі: 1 — Увисла; 2 — Постолівка; 3 — Раків Кут; 4 — Лисичники (II — топографічна основа: Google Maps)

structures in local barrows. There is no mention of a *tryzna*, a funerary feast. The grave structures are represented by small burial pits. Nine graves (81.8 %) contained cremated remains in vessels. The shape of the pits is unknown. Judging from the placement of the inventory in the urn, they were probably shallow square pits of the size of the vessel. Two more stone boxes with slabs containing inhumations were recorded twice (18.2 %). The orientation of the structures is known only for these examples: one (50.0 %) was aligned north-west to south-east and the other north-east to south-west. Their dimensions are approximately $3 \times 1.2\text{--}1.6$ m, with a depth of about 0.9 m.

Most graves appear to have contained single burials. Nine cremation complexes (81.9 %) contained individual burials. One grave (9.1 %) contained a double burial and another one a collective burial of three bodies. In the cases of secondary burial, the newly buried bodies were laid side by side or in the centre of the grave, while the bones of the earlier burial were displaced to the wall (one case each).

Cremations predominate, having been recorded in nine graves (81.8 %) containing the remains of at least nine bodies (64.3 %) from three necropolises (Postolivka, Lysychnyky, Uvysla). Inhumations are represented by five bodies (35.7 %) buried in two tombs (18.2 %) at Rakiv Kut. The deceased were buried either extended on the back (two cases, 66.7 %) or in a contracted position (one body, 33.3 %). All were oriented towards the northern quarter of the horizon: twice to the north-east (66.7 %) and once to the north-west (33.3 %).

There is information about at least 14 burials. No anthropological definitions have been made. The inventory suggests the bodies of eight women and one man (88.9 % and 11.1 %). This marked imbalance suggests that moundless complexes may have been used primarily for the burial of women, while many men could have been buried already in barrows. However, the available evidence is still limited to support firm conclusions.

There is no evidence of a funeral feast. Inventory was present in all graves and with all bodies (100.0 %). However, a significant part of the material finds are funerary urns, recorded in nine graves. Excluding the urns, grave goods were recovered from six graves (54.5 %), representing nine individuals (64.3 %).

Pottery is the most numerous, occurring in ten tombs (90.9 %). Approximately 90 % of the ceramic vessels served as funerary urns. Handmade

pottery predominates, being recorded in nine tombs (81.8 %), while wheel-made gray-clay baskets were found in only one complex (9.1 %). Among the handmade tableware, two sets (18.2 %) included pitchers, pots, ladles (including one miniature example), and small cups. The types of tableware resemble pottery of the Western Podillian Group and the earlier Chornolis-Zhabotyn culture. Particularly characteristic is the ornamentation of the pots with impressions below the rim, in one case combined with an applied cordon bearing finger impressions, although the proportions of one of the vessels are unusual. Typical are pitchers with a rounded body and narrowed neck. They are also decorated with applied lugs. Deep ladles occur elsewhere within the Western Podillian Group, although their height is somewhat lower. There are also weakly profiled cups.

Jewellery was recovered from five complexes (45.5 %). The most frequent were pins and earrings, each recorded in four graves (36.4 %). Beads occurred in three graves (27.3 %): in two cases they formed a necklace, while in one they were strung on an earring. Bracelets were found in two burials (18.2 %). A neck ring, finger rings, and shells occurred in one tomb (9.1 %). Most of the jewellery (earrings, mushroom-headed pins, beads) is common for the Western Podillian Group. Such types also occur in the Vysotska culture. Both cultural groups are distinguished by pins with large spiral heads. The finger rings have prototypes in the Chornolis-Zhabotyn sites of the Middle Dniester region, whereas the neck ring is more characteristic of the western regions, particularly the Vysotska, Lusatian and Hallstatt cultures.

Mirrors and decorative plaques were each found once (9.1 %) in the moundless burials of the Middle Dniester region.

Moundless Burial Grounds of the Scythian Period in Western Podillia

To date, only four moundless burial grounds dating to the Scythian period have been identified in the Middle Dniester region.

Postolivka

Postolivka is located on the right bank of the middle reaches of the Zbruch River (left tributary of the Dniester), in Husiatyn Raion, Ternopil Oblast (fig. 1: 2). V. Hrebeniak reports, among other archaeological discoveries made in the second half of 1912–1913, the discovery of a clay urn with cremated human remains covered by a bronze mirror.

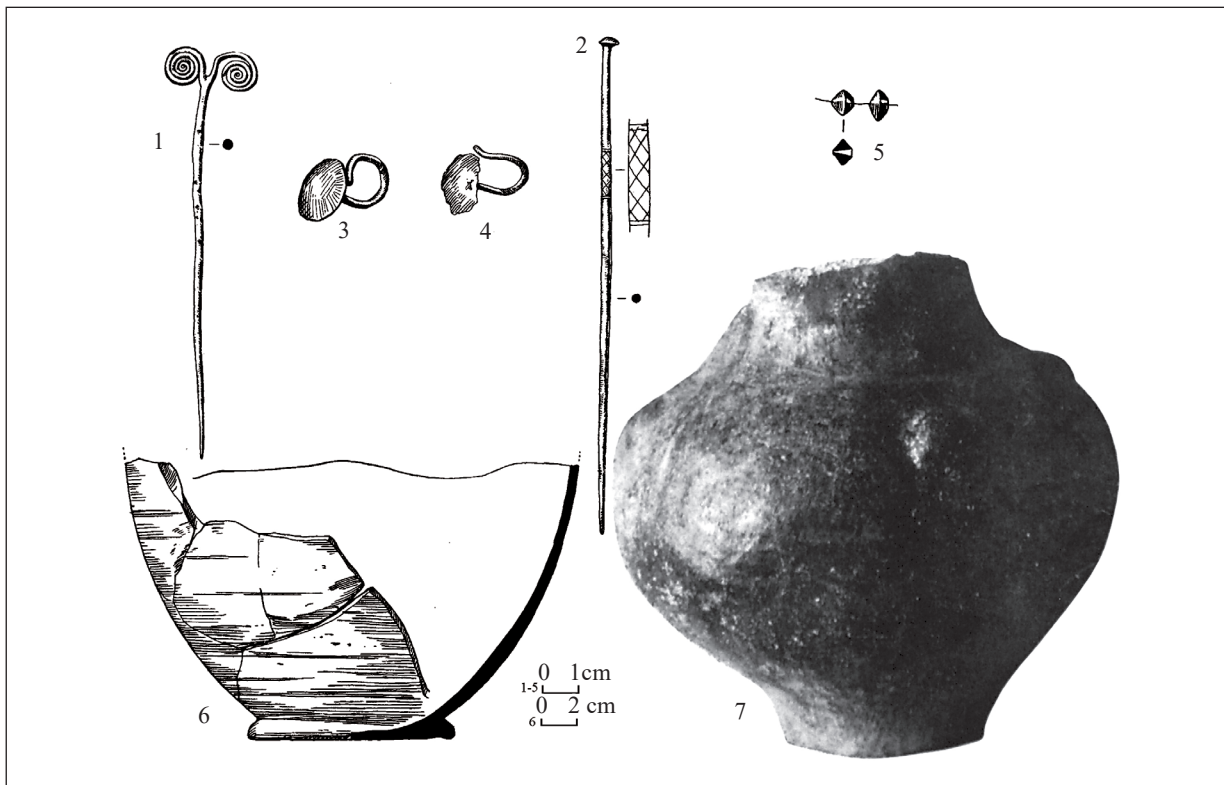

Fig. 2. Finds from Lysychnyky: 1–5 — urn burial, after: Смирнова 1967; 2 — korchaha from the collection of the Zalizchkyky Museum, after: Sulimirski 1931; 1–4 — bronze; 5 — glass; 6–7 — pottery

Рис. 2. Знахідки з Лисичників: 1–5 — урнові поховання, за: Смирнова 1967; 2 — корчага з колекції Заліщицького музею, за: Sulimirski 1931; 1–4 — бронза; 5 — скло; 6–7 — кераміка

The latter had a non-preserved lateral iron handle attached with rivets and a rim along the edge of the disk. It is interesting to note the presence of traces of an iron handle in its centre, which looks quite unusual. Numerous bronze plaques fitted “with iron handles and lugs” were also recovered. A bronze two-bladed Early Scythian arrowhead was found not far from the burial (Гребеняк 1915, с. 15–16; Sulimirski 1936, s. 80; Reihl 1936, s. 147).

Lysychnyky

Lysychnyky, Zalizchkyky Raion, Ternopil Oblast, is located in the lower reaches of the Seret River, a left tributary of the Dniester River (fig. 1: 4). In 1964, a flat grave with cremation was discovered by local historians. The site was examined by archaeologists V. M. Tsyhylyk and H. I. Smirnova, who published the results of the research (fig. 2: 1–6). Together with the burnt bones a part of a grey wheel-made ceramic casket, a pair of mushroom-shaped earrings, two pins, three yellow glass beads were found (Смирнова 1967, с. 229–230, рис. 65). The burial is dated based on parallels between the grey wheel-made vessels and jewellery from Kelermes-period sites in the Middle Dniester region (Sulimirski 1936, tab. VIII: 1: b;

К: 8; XV: 6, 9; Смирнова 1968, рис. 2, 8; Гуцал А., Гуцал В., Могилов 2011, рис. 3: 1; 2012, рис. 2: 25; 5: 19). In addition, the chronology is supported by the development of the grey wheel-made pottery forms that reflects the influence of Classical ceramic traditions (Смирнова 2006, с. 73). Such influences could not have appeared in the Northern Black Sea region before the second half (or more probably the last quarter) of the 7th century BC. Consequently, the complex can be dated to the second half (probably the last third) of the 7th century BC or the first half of the 6th century BC.

In addition, T. Sulimirski also mentions an urn-shaped ceramic casket with applied lugs from Lysychnyky (fig. 2: 7), preserved in the Zalizchkyky Museum (Sulimirski 1931, tab. XXX: 4). Since most of the vessel has survived, it is possible that it originally contained cremated remains. However, its shape makes it difficult to attribute it either to the Holihady culture or to the Early Scythian period.

Uvysla

Uvysla (Husiatyn Raion, Ternopil Oblast) is situated on the right bank of the Taina River in the middle reaches of the Zbruch River basin (fig. 1: 1).

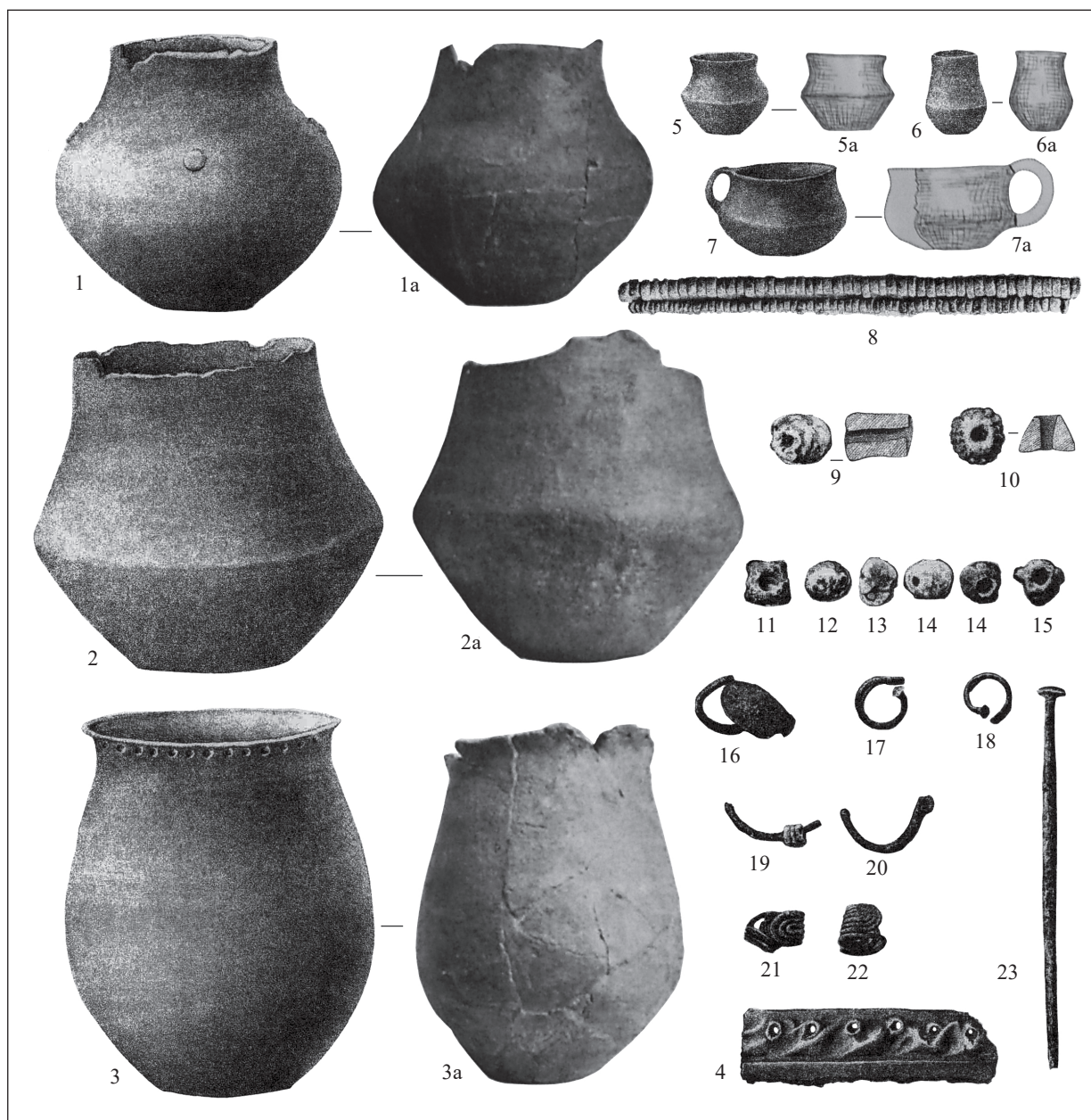

Fig. 3. Finds from the burials at Uvysla: 1–23 — after: Ossowski 1891; 1a–7a — after: Sulimirski 1931. 1–7 — pottery; 8–15 — glass; 16–18; 20–23 — bronze; 19 — bronze and glass

Рис. 3. Знахідки з поховань в Увислі: 1–23 — за: Ossowski 1891; 1a–7a — за: Sulimirski 1931. 1–7 — кераміка; 8–15 — скло; 16–18; 20–23 — бронза; 19 — бронза та скло

A burial ground with urn cremations was discovered during agricultural works and subsequently investigated by G. Ossowski in 1890. The urns containing cremated bones lay at a depth of about 60 cm. Many of the vessels had been broken; some were glued together. Ossowski did not specify the exact number of burials; however, the mention of seven funerary urns provides an approximate indication. The publication also mentions other urn burials, whose vessels had collapsed. T. Sulimirski later published a photo of jugs and a pot from Buri-

als 1–3, as well as drawings of several smaller vessels not assigned to the burials (Sulimirski 1931, tab. XXIX; XXX: 5–7). The set of tableware includes two bowls (one with applied support), one pot decorated with impressions under the rim, and a pot decorated with impressions and an applied cordon under the rim (fig. 3). The author's observation that one of the ladles contained the cremated remains of a child deserves attention. Two other vessels were moulded in the form of miniature cups. In two cases, the urns contained funeral goods (jewel-

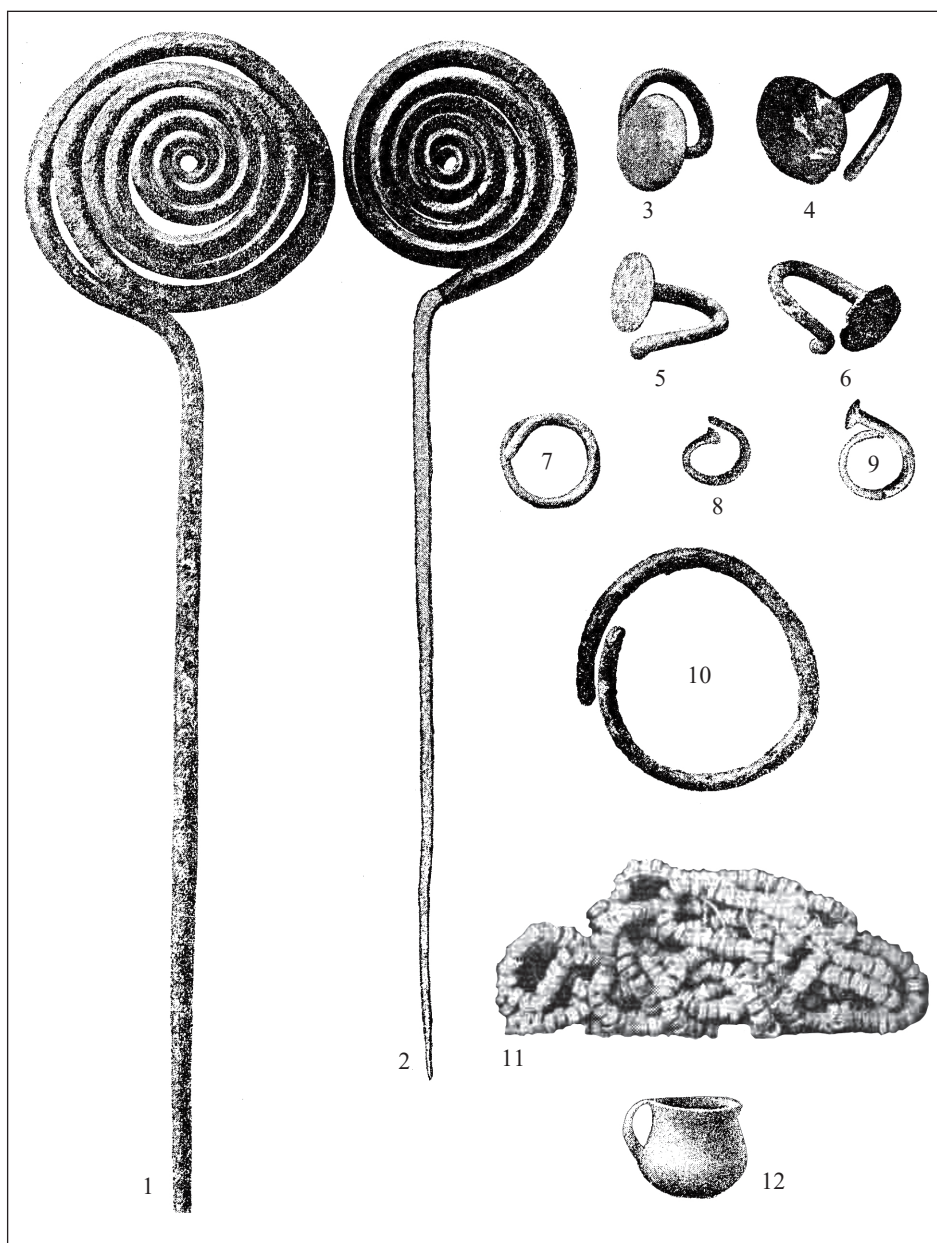

Fig. 4. Finds from Burial 2 at Rakiv Kut: 1–10 — bronze, 11 — glass; 12 — pottery; 1–10, 12 — after: Ossowski 1891; 11 — after: Sulimirski 1936

Рис. 4. Знахідки з поховання 2 у Раковому Куті: 1–10 — бронза, 11 — скло; 12 — кераміка; 1–10, 12 — за: Ossowski 1891; 11 — за: Sulimirski 1936

lery) (fig. 3). Burial 2 contained earrings, whereas Burial 3 contained a richer assemblage consisting of two pins, two rings, at least five earrings, at least 114 beads, and some shells (Ossowski 1891, s. 43–48) (fig. 4).

The chronology of the burial ground can now be determined on the basis of jewellery (earrings, pins, beads), all of which have close parallels in the Early Scythian Kelermes-period barrows of the Middle Dniester region (Sulimirski 1936, tab. VIII: 1: a; X: 8–9, 16–19; Смирнова 1979, рис. 12: 0; Могилов 2011a, рис. 2: 28–29; Гуцал А., Гуцал В., Могилов

2012, рис. 2: 25; Могилов, Гуцал А., Гуцал В. 2016a, рис. 6: 12–13, 15; 2016b, рис. 13: 1). The finger rings with a wire shield originate from similar wares of the Chornolis-Zhabotyn period (Гуцал 2006, рис. 6: 4). Jugs, sometimes decorated with applied lugs, originated in the Pre-Scythian period and are well-represented in the Late Chornolis-Zhabotyn culture (Гуцал 2000, рис. 2) and Gava-Holihradny cultural complexes (Смирнова 1969, с. 25). They continued to be produced within the West Podillian Group (Sulimirski 1936, tab. XV: 4–5; Могилов, Гуцал А., Гуцал В. 2016c, рис. 2: 1) during the Ear-

ly Scythian period. Decoration consisting of impressions below the rim is one of the most common feature of Pre-Scythian tulip-shaped pots (Смирнова 1983, рис. 1: 1; Гуцал 2000, рис. 2; Белозор, Могилов, Скорый 2010, рис. 8: 39; Могилов 2011b, рис. 1–2; 2021, с. 54–56), as well as occasionally of jar-shaped pots with applied lugs (Смирнова 1982, рис. 2: 1). The vessels with a rounded body, as represented at Uvysla, are considerably less common for that epoch (Смирнова 1984, рис. 5: 12; Могилов, Нечитайло 2016, рис. 9: 6). During the Kelermes period, impressions beneath the rim continued to be used, although, they occur predominantly on jar-shaped pots in combination with an applied cordon with shields (Смирнова 1979, рис. 12: 8; Могилов 2011a, с. 224; Гуцал А., Гуцал В., Могилов 2012, рис. 2: 18; Mogylov 2013, fig. 2: 1–2). Rounded pots decorated with impressions beneath the rim remained in use sporadically, as demonstrated by the example from Lenkivtsi (Мелюкова 1953, рис. 30: 4), which probably represents early monuments of the Kelermes stage. Miniature, slightly profiled cup-shaped vessels are likewise uncommon, but also find close parallels among the Kelermes assemblages (Гуцал та ін. 2008, рис. 5: 1).

Most of the complexes at Uvysla may therefore be assigned to the Kelermes period. It cannot, however, be excluded that the pot decorated with impressions below the rim represents a somewhat earlier tradition and may belong to the Pre-Kelermes stage, or even to the final phase of the Pre-Scythian period.

Rakiv Kut

Rakiv Kut, now an administrative part of Postolivka village (Husiatyn Raion, Ternopil Oblast), is situated on the Hnyla River, a right tributary of the Zbruch River (fig. 1: 3). The Early Scythian burial ground occupied the top of a promontory at the confluence of Chornytsia Stream with the Hnyla River. The site is located at the foot of the cape, where the currents of both rivulets run parallel. The necropolis was established in an area that had previously contained burial mounds from the Bronze Age (Ossowski 1891, s. 27–34, tab. II). Two Early Scythian burials (nos. 2 and 3–4 in G. Ossowski's publication; nos. 1 and 2 according to Sulimirski) were identified (Sulimirski 1936, s. 80). Both graves were stone boxes with a slab. One was oriented from north-east to south-west, the other from north-west to south-east. The shape of the boxes was rectangular; the masonry of the walls was irregular. One measured approximately 3.0 × 1.2–1.6 m, with a depth of about 0.9 m (fig. 5: 1).

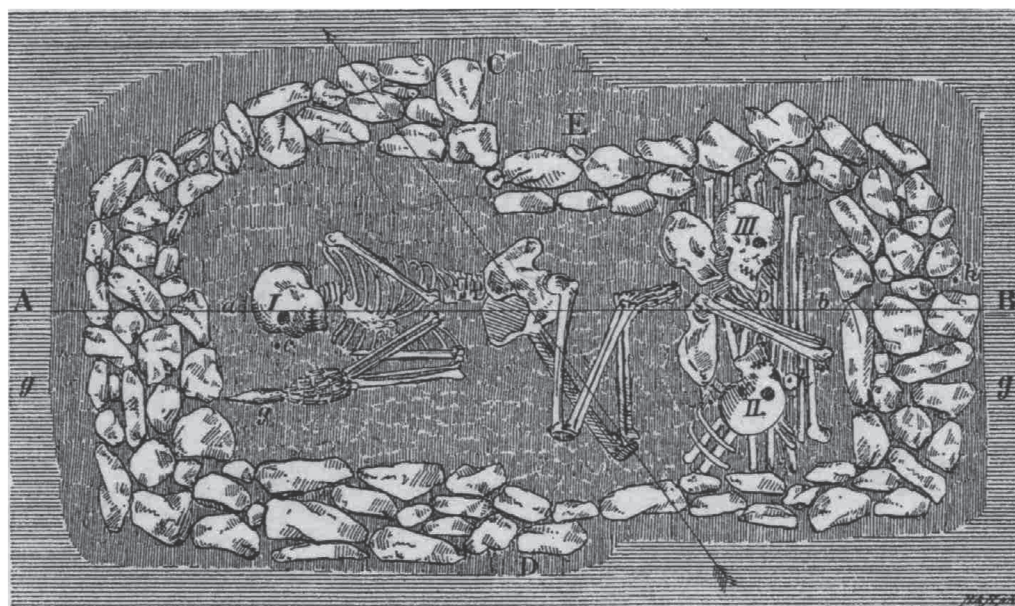
Burials were collective. One was a double burial, while the other contained remains of three individuals. In the secondary interments, the bodies were either laid side by side with the earlier burial (grave 2) or in the centre with the bones of the previously buried piled under the wall (graves 3–4). The orientation of skeletons is in the northern quarter of the horizon: two (66.7 %) to the north-east, one to the north-west (33.3 %). The deceased were buried either extended in a supine position (two individuals, 66.7 %) or in a contracted position (one individual, 33.3 %). A total of five skeletons were recorded. No anthropological definitions were given. Judging by the grave goods, four skeletons were women, and one was probably a man. The former had jewellery; the latter was accompanied by a weapon (a spear).

Grave goods were identified in each of the tombs (figs. 4–5). Jewellery — earrings, studs, bracelets — occurred in both cases (100 %). A neck ring, a bracelet, a necklace, and a spear were recorded once (50 %).

Chronologically, the burials from Rakiv Kut were synchronised with the Late Vysotska culture (Бандрівський, Крушельницька 1998, с. 240–243). To date, the evidence firmly supports their attribution to the Early Scythian period. Particularly diagnostic is the spearhead with a laurel-shaped blade, the rib of which forms a continuation of the socket (Мелюкова 1964, с. 36–37). Mushroom-shaped earrings are most characteristic of the Kelermes-period assemblages in the Middle Dniester region (Смирнова 1979, рис. 17: 3; Бандрівський, Захар'єв 2002, рис. 6: 2). The same applies to the pins with mushroom-shaped heads (Ганіна 1965, рис. 4: 7; Ганіна 1984, рис. 5: 5; Гуцал та ін. 2006, рис. 2: 5). Pins with large spiral-shaped heads have a longer chronological range, occurring in both Pre-Scythian (Гольцева, Кашуба 1995, табл. XLIII: 1) and Early Scythian periods (Sulimirski 1936, tab. VIII: 3; Щукін 1989, fig. 1). The neck ring finds close parallels in the Vysotska, Lusatian, and Hallstatt cultures (Sulimirski 1931, tab. XXVI: 1, 11, 16; Петренко 1978, с. 42; Бандрівський 1994, с. 134). Particularly noteworthy is the Vysotska burial at Velykyi Hlybochok near Ternopil, which yielded a similar set of jewellery, including neck rings and pins (Sulimirski 1931, tab. XXVII: 2–4).

Ethnocultural Characteristics of the Sites

Various interpretations have been proposed regarding the cultural affiliation of the burial mounds described in Western Podillia. T. Sulimirski attribut-

1

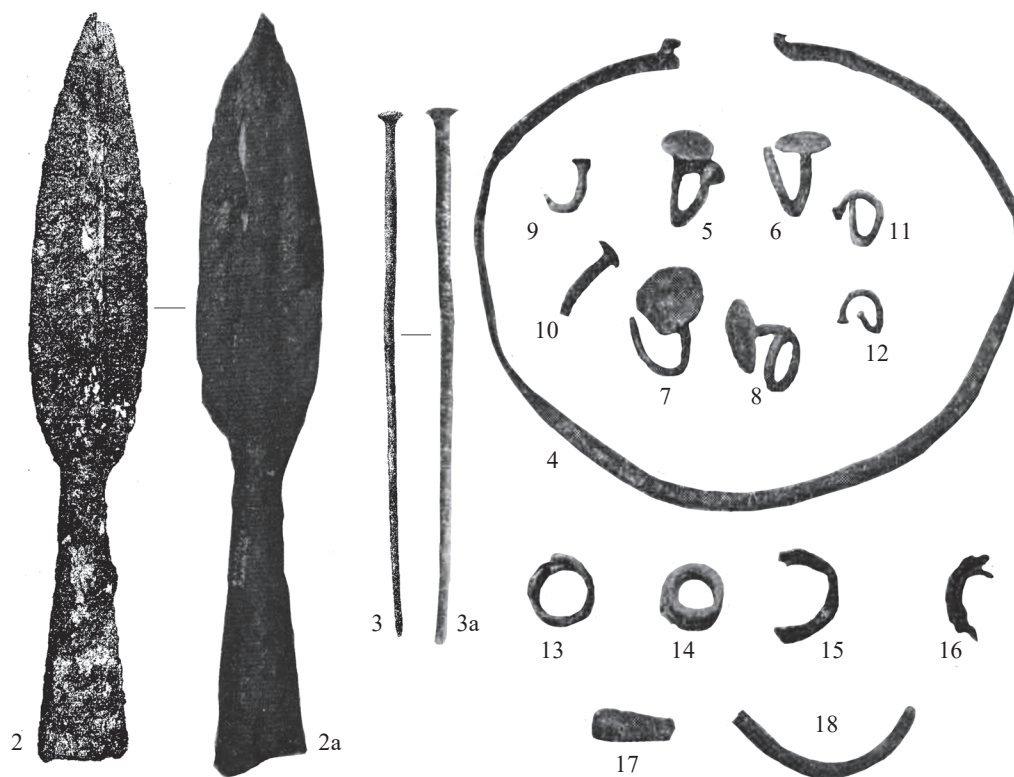

Fig. 5. Burials 3–4 at Rakiv Kut: 2 — iron; 3–18 — bronze; 1–18 — after: Ossowski 1891; 2a, 3a — after: Sulimirski 1936
 Рис. 5. Поховання 3–4 у Раковому Куті: 2 — залізо; 3–18 — бронза; 1–18 — за: Ossowski 1891; 2a, 3a — за: Sulimirski 1936

ed graves from Rakiv Kut and Uvysla to the Vysotska culture (Sulimirski 1931, s. 103-106). However, later he included Rakiv Kut together with Postolivka among the Scythian-period antiquities of the Middle Dniester region belonging to the Western Podillian Group (Sulimirski 1936, s. 80-81).

I. K. Sveshnikov marked Uvysla on the map of the Holihradky culture sites, although he noted that the cultural affiliation of these burials remained uncertain (Свешніков 1964, с. 41, рис. 1). M. S. Bandrivskiy and L. I. Krushelnytska regarded Rakiv Kut as belonging to the antiquities of the Vysots-

ka culture, attributing these burials to its late stage (Бандрівський 1994, с. 25-27; Бандрівський, Крушельницька 1998, с. 240-243).

Considering the current understanding of the ethnocultural affiliation of these moundless burials, they can be divided into two groups according to their funerary rites. The first group includes urn cremations from Uvysla, Lysychnyky, and Postolivka. The second comprises stone cist graves from Rakiv Kut. The affiliation of both groups with the Holihrad culture remains doubtful, as the monuments attributed to this culture are currently dated to the Pre-Scythian period and predate the Scythian circle that later emerged in the North-Eastern Carpathian region (Могилов 2020, с. 131-135, 143). At the same time, Holihrad traditions are clearly evident in the cremations mentioned in the urns, which may indicate the incorporation of descendants of the Holihrad population into the communities of the Western Podillian Group.

Traditionally, the complexes from Rakiv Kut have most often been interpreted as belonging to the Vysotska culture. However, in the light of recent data, they appear to be geographically and culturally distant from the main concentration of Early Scythian Vysotska sites and are actually located within the area of the Western Podillian Group (Могилов 2020, рис. 16).

The narrow stone cists found at Rakiv Kut have analogies among Vysotska culture burials (Бандрівський 1994, с. 25-45). Such constructions were also common for the Middle Dniester Chornolis-Zhabotyn antiquities (Шовкопляс 1952, с. 6; Смирнова 1977, с. 96). As demonstrated by Barrow 1 at Malynivtsi, they existed at the turn of the Pre-Scythian and Scythian epochs (Гуцал та ін. 2004, с. 114-115; Hutsal A., Hutsal V., Mogylov 2023, p. 112). However, during the Early Scythian period, to which the complexes of Rakiv Kut belong, they were replaced by larger and deeper graves (Могилов 2020, с. 137). Stone lining of grave walls is encountered only occasionally (Гуцал А., Гуцал В., Могилов 2022, с. 85). The burials at Rakiv Kut are double and collective, whereas graves of the Vysotska culture (Sulimirski 1931, s. 4-111; Крушельницька 1965; 2002; Бандрівський 1994, с. 25-45; 2002) are characterised by the predominance of individual burials. All of these burial types are represented among the Chornolis-Zhabotyn antiquities (Шовкопляс 1952; 1956; Шовкопляс, Максимов 1952; Смирнова 1977; Гуцал 1998; 2019). Within the antiquities of the Western Podillian Group, the burial of two or more individuals in a single grave is also common (Могилов 2020, с. 137).

The inhumation rite and the predominance of extended over crouched skeletons are more reminiscent of the Vysotska complexes (Sulimirski 1931, s. 4-111; Крушельницька 1965; Бандрівський 2002). In contrast, in the Chornolis-Zhabotyn Dniester antiquities, crouched skeletons completely prevail, although inhumation was the dominant rite (Шовкопляс, Максимов 1952, с. 102; Шовкопляс 1956, с. 35-36; Смирнова 1977, с. 94-97). The Western Podillian Group demonstrates both cremation and inhumation rites. Among the latter, bent positions still predominate (Hutsal A., Hutsal V., Mogylov 2023, p. 123).

Most finds from Rakiv Kut have parallels within the Western Podillian Group, although some also occur in the Vysotska culture contexts. As noted above, the spear finds have parallels among Early Scythian assemblages. Comparable objects from the Scythian circle include mushroom-shaped earrings, pins, and beads. However, similar objects are occasionally found in Vysotska culture contexts as well. Pins with large spiral heads are known in both cultural traditions. Neck rings belong to types widespread in Vysotska and Central European cultures. The attribution of the ladle is more problematic. On the one hand, similar deep vessels are found in the Western Podillian group, demonstrating their derivation from Chornolis-Zhabotyn pottery traditions. However, during the Early Scythian period, the proportion of shallow ladles in this region increased significantly (Могилов 2020, с. 147). On the other hand, the ladle from Rakiv Kut can be compared with some Vysotska examples (Sulimirski 1931, tab. IX: 2-c; XIX: 27), although they do not represent the majority there.

As can be seen, the burials in Rakiv Kut combine several culturally distinct components. In this case, according to current interpretations, the treatment of the deceased and the types of funerary structures may be more significant for cultural attribution than the objects of Scythian type, particularly ornaments, found in these burials. The use of the latter may be regarded as the adoption of individual functionally important or simply attractive things. It can therefore be hypothesised that some indigenous Vysotska communities continued to inhabit the area west of the Zbruch River, on territories that the Western Podillian population had recently occupied. These communities adopted certain ornaments of Scythian types, while continuing to use their own traditional objects. At the same time, certain features of the burial rites, such as

the exclusive presence of burials containing two or more deceased individuals, do not rule out the influence of bearers of Scythian-type cultural traditions, including the possible direct presence of some of their representatives within Post-Vysotska communities.

Regarding another group of Early Scythian moundless necropolises in Western Podillia characterised by urn cremations, it should be noted that this rite prevailed among the population of the Gava-Holihady culture (Смирнова 1973; Крушельницька 1976; Малеев 1991; 1993). In the area of the Vysotska culture, moundless inhumations predominated, whereas cremations were considerably rarer (Sulimirski 1931; Бандрівський 1994; 2002). In the Chornolis-Zhabotyn burials, both sub-barrow burials (Luka Vrublevetska, Dnistrivka, Mervyntsi (Шовкопляс 1952; 1956; Шовкопляс, Максимов 1952; Смирнова 1977; 1982) and flat graves (Bernashivka, Lomachyntsi (Гуцал 1998; Могилов 2010, с. 105-108)), inhumations overwhelmingly predominate, while cremations are uncommon. Among the population of the Western Podillian Group, which continued some of these traditions, the proportion of cremations increased. Side cremations, in which the ashes were placed in an urn that was subsequently deposited in a barrow burial, are known (Гуцал, Мереї 1997, с. 86, 88; Гуцал та ін. 2007, с. 159). In this case, however, the number of cremations remains comparable to that of inhumations.

Under these circumstances, the most plausible interpretation is that the Early Scythian cremation burials in Western Podillia contained descendants of the Holihady population whose territories were occupied by newcomers who subsequently formed the Western Podillian Group. This interpretation may be supported by such a rare feature as the use of a ladle as an urn, which has an analogy in the Holihady necropolis at Ostrytsia in Northern Bukovyna (Смирнова 1973, с. 8). This hypothesis appears particularly plausible in the case of the burial at Lysychnyky, which located within the former Holihady territory, near a known fortified settlement of this culture surrounded by an entire agglomeration of contemporaneous villages (Малеев 1983; 1987; Малеев 1993; Завітій 2011, с. 9-12; 2012).

However, the burials at Postolivka and Uvysla are located considerably farther north than the main distribution area of the Holihady antiquities. They lie 63–73 km from the Dniester, along the left bank of which the Holihady monuments are distributed. This situation may be explained

either by a northward migration of the Holihady population at the final stage of its history, under the conditions of the eastward expansion of the Zhabotyn population, or by the emergence of circumstances in which Late Vysotska or Western Podillian communities adopted a standardised burial rite that differed from their usual, more variable traditions. Under these circumstances, it is necessary to turn to the burial inventory. The assemblage of ornaments and the mirror is characteristic of the Western Podillian antiquities and, more broadly, of forest-steppe complexes of the Scythian circle. The rings, however, have Chornolis-Zhabotyn prototypes. Individual finds of such objects are also known within the Vysotska cultural area (Sulimirski 1931, tab. XXV: 17), but the composition of the ornament assemblage there is different (Sulimirski 1931, tab. XXIV–XXIX). The presence of ornaments at Uvysla cannot be explained simply as imports from the Scythian circle into the Vysotska cultural environment, since the assemblage is relatively numerous and consists of Western Podillian forms, without a single specifically Vysotska type.

The ceramic assemblage from Uvysla is also important. The large storage vessels derive from Holihady forms that penetrated the Chornolis-Zhabotyn cultural environment and were adopted by the local population, which subsequently started producing them itself (Смирнова 1984, с. 56). They were later used by the descendants of this population who left the monuments of the Western Podillian Group, becoming one of the key components of their ceramic assemblage. Such vessels are considerably rarer in Vysotska contexts (Sulimirski 1931, tab. XXIII: 1–2, 11) and apparently represent, at least in part, southern and eastern imports. The decoration of the pots is also significant, consisting of perforations or of applied bands with impressions and perforations. This is a Late Chornolis ornamental tradition which subsequently developed further in the monuments of the Western Podillian Group. The decoration of such utilitarian pottery is particularly important because it represents a conservative ethnocultural marker. Its distribution cannot be explained simply by the import of advanced or aesthetically appealing objects, such as weapons, horse harness, or jewellery. Nor can it be attributed to the spread of fluted black-burnished pottery with applied ornamentation within the framework of the so-called “Hallstattisation” of the cultures of the Northern Black Sea region during the Early Iron Age (Левицкий, Кашуба 2016, с. 124-126). De-

spite the intercultural circulation of the objects mentioned above, populations in different regions of southern Eastern Europe continued to produce their own distinctive forms of utilitarian pottery. Therefore, the ceramic types represented at Uvysla may provide an important argument in favour of the hypothesis that the core of this community consisted of groups of the Late Zhabotyń-Early Scythian cultural circle that formed the population responsible for the assemblages classified within the Western Podillian Group. Other ceramic types do not contradict this hypothesis. These include the weakly profiled cups widespread in the Middle Dniester region during the Early Scythian period, which illustrate the decline of the tradition of producing such vessels, as well as deep ladles found in the Western Podillian Group alongside shallower forms and continuing the Late Chornolis-Zhabotyń traditions (Могилов 2020, с. 147-149).

Conclusions

Thus, the moundless urn cremation burials of the Middle Zbruch were probably left by the population of the Western Podillian Group, whose burial mounds are known from the surrounding areas. The reasons for the uniformity of these moundless burials remain unclear. It is possible that a Zhabotyń population group that had advanced north-westward beyond the main area of the group retained its Pre-Scythian tradition of flat burials. Alternatively, the proximity of Vysotska communities with moundless burials may have played a role. However, neither explanation can account for the complete predominance of urn cremations.

Thus, the moundless burials of Western Podillia illustrate the complexity of the ethnocultural situation in the region during the Early Scythian period. The lands forming the northwestern periphery of the Western Podillian Group were probably inhabited by populations of different ethnic backgrounds. Among them were descendants of the Chornolis-Zhabotyń tribes, whose westward movement led to the emergence of the antiquities of the Western Podillian Group. They left not only burial mounds but apparently also some moundless complexes, such as the urn cremations at Uvysla and Postolivka. Closer to the Dniester, descendants of the Holih rady population may have lived. In the north-west, Late Vysotska communities may have incorporated into the new cultural environment, as suggested by the evidence from Rakiv Kut. Under these circumstances, the different populations probably became increasingly mixed, as reflected both in the burial rites and in the material culture. This process resulted in the formation of a new cultural community in the region, represented by the Western Podillian Group of monuments (Могилов 2020, с. 131-143). Its bearers made extensive use of weapons, horse harness, and objects of Scythian type decorated in the animal style. The jewellery has a predominantly forest-steppe character, while the ceramic assemblage mainly reflects the development of local Chornolis-Zhabotyń traditions, although it may also include some Holih rady and Vysotska forms.

Received: 19.06.2025

Accepted for publication: 19.07.2025

Published: 23.09.2026

Бандрівський, М. С. 1994. *Скринькові поховання висоцької культури в межиріччі Збруча і Стрипи*. Львів: Логос.

Бандрівський, М. 2002. *Могильник в Петрикові біля Тернополя в контексті поховального обряду висоцької культури*. Львів: Інститут українознавства НАНУ.

Бандрівський, М., Захар'єв, В. 2002. Про один тип поховальних споруд періоду раннього заліза на Середньому Придністров'ї (За матеріалами розкопок кургану III в селі Сокилець у 1999 р.). *Записки Наукового товариства імені Шевченка*, CCXLIV, с. 545-562.

Бандрівський, М., Крушельницька, Л. 1998. Основні періоди розвитку висоцької культури (за матеріалами поховальних пам'яток). *Записки Наукового товариства імені Шевченка*, 235, с. 191-247.

Белозор, В., Могилов, А., Скорый, С. 2010. Комплексы раннего железного века у с. Козлов на Среднем Днестре. *Tyragetia*, XIX (1), с. 149-174.

Березуцкий, В. Д. 1993. Грунтовые погребения Мастищенского городища. В: Синюк, А. Т. (ред.). *Археология Днестро-Волжского бассейна*. Воронеж: Издательство Воронежского пединститута, с. 71-79.

Березуцкий, В. Д. 1995. *Курганы скифского времени лесостепного Дона (к реконструкции социальных отношений)*. Воронеж: Издательство Воронежского пединститута.

Бирюков, И. Е., Разуваев, Ю. Д. 2004. Городище скифского времени у с. Каменка на Верхнем Дону. В: Синюк, А. Т. (ред.). *Археологические памятники бассейна Дона*. Воронеж: ВГПУ, с. 181-191.

Бокий, Н. М. 1980. Позднескифский бескурганный могильник у г. Светловодска. В: Генинг, В. Ф. (ред.). *Археологические исследования на Украине в 1978-1979 гг. Тезисы докладов XVIII конференции Института археологии АН УССР*. Днепропетровск: Издательство Днепропетровского университета, с. 101.

Бокий, Н. М. 1987. Грунтовый могильник у с. Заломы. В: Черненко, Е. В. (ред.). *Киммерийцы и скифы. Тезисы докладов Всесоюзного семинара, посвященного памяти А. И. Тереножкина*. Кировоград: б. и., с. 22-24.

Болтрик, Ю., Ліфантій, О., Шелехань, О. 2020. Поховальні звичаї мешканців Северинівського городища. *Танатологія: смерть та навколо смерті в європейській культурі*, 1-2, с. 100-104.

Володин, С. А. 2018. Погребальные традиции на Среднем Дону в скифскую эпоху: к вопросу об интерпретации бескурганных захоронений. *Российская археология*, 1, с. 69-81.

Гаврилов, А. В., Колотухин, В. А., Колтухов, С. Г. 2002. Курган эпохи бронзы и скифский могильник V–III вв. до н.э. у села Приречное в Крыму. *Старожитності Степового Причорномор'я і Криму*, X, с. 94-110.

Ганіна, О. Д. 1965. Поселення скіфського часу у селі Іване-Пусте. *Археологія*, 19, с. 106-117.

Ганіна, О. Д. 1984. Поселення ранньоскіфської доби поблизу с. Залісся. *Археологія*, 47, с. 68-78.

Гольцева, Н. В., Кашуба, М. Т. 1995. *Глинжень II. Многослойный памятник Среднего Поднепровья*. Тирасполь: МАКО.

Гороховский, Е. Л. 1979. Похоронения ранньоскіфського часу на Київщині. *Археологія*, 32, с. 105-107.

Гребеняк, В. 1915. Нові археологічні знахідки на території Східної Галичини. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*, 122, с. 1-28.

Гречко, Д. С. 2013. Грунтовоє погребення скифського часу у с. Пекари в Поросьє. *Восточноевропейские древности*, 3, с. 69-81.

Гречко, Д. С., Демчук, Ж., Крюченко, О. О., Ржевуська, С. С. 2019. Дослідження поселення та ґрунтового могильника в ур. Барвінкова гора у 2018 р. В: Корост, І. І. (ред.). *Археологічні дослідження Більського городища — 2018*. Київ: Котельва: ЦП НАНУ і УТОПСК, с. 27-34.

Гречко, Д. С., Шерстюк, В. В., Щербань, А. Л. 2016. Ґрунтовий могильник початку середньоскіфського часу в Посуллі. В: Супруненко, О. Б. (ред.). *Старожитності Лівобережного Подніпров'я*. Київ: ЦП НАНУ і УТОПСК, с. 117-124.

Гуцал, А. Ф. 1998. Бернашевський могильник із Середнього Подністров'я в системі пам'яток раннього залізного віку. В: Велибахов, Г. В., Столяр, А. Д. (ред.). *Скифи, Хазари, Славяне, Древня Русь*. Санкт-Петербург: Издательство Государственного Эрмитажа, с. 34-35.

Гуцал, А. Ф. 2000. Рудковецьке городище і перший похід скіфів у Придністровський Лісостеп. В: Баженов, Л. В. (ред.). *Давня і середньовічна історія України*. Кам'янець-Подільський: Науково видавничий центр Кам'янець-Подільського університету, с. 69-79.

Гуцал, В. А. 2006. Поховальний обряд передскіфського часу на Могилівщині. В: Баженов, Л. В. (ред.). *Друга Могилів-Подільська краєзнавча конференція*. Могилів-Подільський: Oium, с. 47-55.

Гуцал, А. Ф. 2019. Дослідження чорноліських курганів в регіоні Дністровської ГАЕС. *Археологія і давня історія України*, 4, с. 148-159. <https://doi.org/10.37445/adiu.2019.04.09>

Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Могилов, О. Д. 2004. Розкопки курганів епохи раннього заліза в с. Малинівці на Середньому Дністрі. В: Гаврилюк, Н. О. (ред.). *Археологічні відкриття в Україні 2002–2003 рр.* Київ: Шлях, с. 114-116.

Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Могилов, О. Д. 2006. Розкопки курганів ранньоскіфської доби біля села Колодіївка у Середньому Подністров'ї. В: Гаврилюк, Н. О. (ред.). *Археологічні дослідження в Україні 2004–2005 рр.* Київ: Запоріжжя: Дике Поле, с. 157-159.

Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Могилов, О. Д., Болтанюк, П. А. 2007. Продовження робіт на курганах ранньоскіфського часу біля с. Колодіївка. В: Гаврилюк, Н. О. (ред.). *Археологічні дослідження в Україні 2005–2007 рр.* Київ: ІА НАНУ, с. 158-160.

Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Могилов, О. Д., Баженов, О. Л., Болтанюк, П. А. 2009. Дослідження курганів ранньоскіфського часу в районі середньої течії р. Збруч. В: Козак, Д. Н. (ред.). *Археологічні дослідження в Україні 2006–2007 рр.* Київ: ІА НАНУ, с. 91-93.

Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Мегей, В. П., Могилов, О. Д. 2008. Теклівський курганий некрополь. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Історичні науки*, 1, с. 6-23.

Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Могилов, А. Д. 2011. Курган № 3 у с. Теклівка на Середньому Дністрі. В: Березуцкий, В. Д. (ред.). *Восточноевропейские древности скифской эпохи: сборник научных трудов*. Воронеж: Научная книга, с. 97-109.

Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Могилов, А. Д. 2012. Новые исследования курганов скифского времени на западе Восточноевропейской Лесостепи. В: Байтанаев, Б. А. (ред.). *Кадырбаевские чтения. Материалы III международной научной конференции*. Актобэ: Институт археологии КН МОН РК, с. 141-153.

Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Могилов, О. Д. 2022. Курган ранньоскіфського часу біля с. Шутнівці у Середньому Подністров'ї. *Археологія*, 4, с. 83-104. <https://doi.org/10.15407/arheologia2022.04.083>

Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А., Могилов, О. Д., Болтанюк, П. А. 2010. Дослідження курганної групи Спасівка-Іванківці у Позбруччі. В: Козак, Д. Н. (ред.). *Археологічні дослідження в Україні 2009 р.* Київ: ІА НАНУ, с. 101-103.

Гуцал, А. Ф., Мегей, В. П. 1997. Дослідження курганів скіфського часу біля с. Тарасівка. В: Баженов, Л. В. (ред.). *Кам'янецьчина в контексті історії Поділля*. Кам'янець-Подільський: OIUM, с. 85-88.

Жаров, Г. В., Терпиловський, Р. В. 2006. Дослідження пам'яток скіфського та римського часу у Верхньому Посуллі. *Археологічний літопис Лівобережної України*, 1, с. 89-99.

Завітій, Б. І. 2011. Городища раннього залізного віку у Верхньому і Середньому Наддністр'ї. *Вісник Інституту археології*, 6, с. 3-51.

Завітій, Б. І. 2012. Дослідження городища Лисичники та його околиць у 2009 р. *Вісник Інституту археології*, 7, с. 84-106.

Золотарев, П. М. 2004. Новые материалы скифосарматского времени в районе с. Мастогино. В: Гуляев, В. И. (ред.). *Археология Среднего Дона в Скифскую эпоху. Труды Донской (Потуданской) археологической экспедиции ИА РАН, 2001–2003 гг.* Москва: ИА РАН, с. 127-150.

Ильюков, Л. С. 2002. Каратаевский могильник. *Археологические записки*, 2, с. 168-202.

Козмирчук, И. А., Моисеев, А. В., Разуваев, Ю. Д. 2011. Погребения скифского времени на верхнедонском поселении-могильнике Ксизово-16. В: Березуцкий, В. Д. (ред.). *Восточноевропейские древности скифской эпохи*. Воронеж: Научная книга, с. 196-203.

Копылов, В. П., Коваленко, А. Н. 2006. Комплексы архаического времени в дельте Дона. *Историко-археологические исследования в Азове и на Нижнем Дону в 2005 г.*, 22, с. 181-186.

Корпусова, В. М. 1972. Про населення хори античної Феодосії. *Археологія*, 6, с. 41-55.

Корпусова, В. М., Орлов, Р. С. 1978. Могильник VI–IV на Керченському півострові. *Археологія*, 28, с. 65-76.

Кругликова, И. Т. 1973. Каменные ящики у дер. Рыбное. В: Мунчаев, Р. М., Марковин, В. И. (ред.). *Кавказ и Восточная Европа в древности*. Москва: Наука, с. 162-166.

Крушельницька, Л. І. 1965. Могильник висоцької культури в м. Золочеві. *Археологія*, 19, с. 122-135.

Крушельницька, Л. І. 1976. *Північне Прикарпаття і Західна Волинь за доби раннього заліза*. Київ: Наукова думка.

Крушельницька, Л. І. 2002. Могильник висоцької культури в селі Лукавець. *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*, 244, с. 521-534.

Кубишев, А. І., Скиба, Л. Є., Скорий, С. А. 1995. Поховання скіфського часу Пирогівського могильника. *Археологія*, 1, с. 101-111.

- Кулатова, І. М., Супруненко, О. Б. 2010. *Кургани скифського часу західної округи Більського городища*. Київ: ЦП НАНУ і УТОПК; ЦОДПК.
- Левицкий, О. Г., Кашуба, М. Т. 2016. «Гальштаттизация» Карпато-Днестровского региона: миграция населения или культурные влияния. *Археология і давня історія України*, 2 (19), с. 124-139.
- Лесков, А. М. 1970. Кировское поселение. В: Лесков, А. М. (ред.). *Древности Восточного Крыма*. Киев: Наукова думка, с. 7-59.
- Лысенко, С. Д. 2010. *Новые памятники милоградской культуры на Киевщине*. Пресс-музей, 26–27, с. 106-127.
- Малеев, Ю. Н. 1983. Исследования городища Лисичники. В: Рыбаков, Б. А. (ред.). *Археологические открытия 1981 г.* Москва: Наука, с. 285.
- Малеев, Ю. Н. 1987. Гальштатское городище Западной Подоллии и Прикарпатье. В: Артеменко, И. И. (ред.). *Межплеменные связи эпох бронзы на территории Украины*. Киев: Наукова думка, с. 86-101.
- Малеев, Ю. 1991. Гальштатский могильник у с. Завалье на р. Прут. В: Никулицэ, И. (ред.). *Этнокультурные и этносоциальные процессы в конце I тыс. до н.э. — первой половине I тыс. н.э. на Юго-Западе СССР и в сопредельных регионах*. Кишинев: Штиинца, с. 86-89.
- Малеев, Ю. 1993. Могильник культуры Гава в Северо-Восточном Прикарпатье. В: Зарев, К., Китов, Г., Гочева, З., Василева, М., Лилова, Б. (ред.). *Перви международен симпозиум «Севастополис» «Надгробните могили в югоизточна Европа»*. Казанлък, България, 4–8 юни 1993 г. Велико Търново: Пик, с. 58-59.
- Малеев, Ю. М. 1993. Розкопки жертвенника на городищі Лисичники. В: Козак, Д. Н. (ред.). *Археологічні дослідження в Україні 1991 року*. Луцьк: Надстир'я, с. 63-64.
- Маслеников, А. А. 1995. Каменные ящики Восточного Крыма (К истории сельского населения Боспора VI–I вв. до н.э.). *Боспорский сборник*, 8, с. 1-124.
- Мельниковская, О. Н. 1950. Могильник у с. Долинское Черниговской области. *Краткие сообщения Института истории материальной культуры*, XXXIV, с. 70-74.
- Мельниковская, О. Н. 1977. Могильник юхнівської культури та ранньосередньовічне поселення на Чернігівщині. *Археологія*, 24, с. 60-68.
- Мелюкова, А. И. 1953. Памятники скифского времени на Среднем Днестре. *Краткие сообщения Института истории материальной культуры*, 51, с. 60-73.
- Мелюкова, А. И. 1958. Памятники скифского времени лесостепного Среднего Поднепровья. *Материалы и исследования по археологии СССР*, 64, с. 5-102.
- Мелюкова, А. И. 1964. Вооружение скифов. *Свод археологических источников*, Д. 1–4. Москва: Наука, с. 1-88.
- Мелюкова, А. И. 1975. *Поселение и могильник скифского времени у села Николаевка*. Москва: Наука.
- Могилов, А. Д. 2010. К археологической карте Северной Буковины раннего железного века. *Revista arheologica*, V (1), с. 98-129.
- Могилов, А. Д. 2011а. К вопросу о ситуации на западе Восточноевропейской Лесостепи в скифское время. В: Байтанаев, Б. А. (ред.). *Археология Казахстана в эпоху независимости: итоги, перспективы*. Алматы: Институт археологии КН МОН РК, с. 217-227.
- Могилов, О. Д. 2011б. Теремці — поселення доскіфського часу на Середньому Дністрі. В: Травінський, В. В. (ред.). *Археологія і фортифікація Середнього Подністров'я*. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», с. 23-31.
- Могилов, О. Д. 2018а. Скіфські комплекси з вуздуо з Дніпровського Припоріжжя. *Археологія і давня історія України*, 27, с. 287-315. <https://doi.org/10.37445/adiu.2018.02.17>
- Могилов, О. 2018б. Поховальний обряд Світловодського могильника. В: Чабай, В. П. (ред.). *І Всеукраїнський археологічний з'їзд. Програма роботи та анотації доповідей*. Київ: ІА НАНУ, с. 119-120.
- Могилов, А. Д. 2020. О формировании раннескифской культуры на Среднем Днестре. *Stratum Plus*, 3, с. 129-170.
- Могилов, О. Д. 2021. Комарів. Поселення доскіфського часу на Середньому Дністрі. Київ: ІА НАНУ.
- Могилов, А. 2023. Погребально-поминальная обрядность Светловодского могильника скифов в Центральной Украине. *Revista Arheologica*, 2, с. 30-57. http://doi.org/10.52603/RA.XIX.2.2023_03
- Могилов, А. Д., Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А. 2016а. Первый Спасовский курган. In: Sirbu, L. (ed.). *Culturi, Procese si Contexte in Arheologia. Volum omagial Oleg Levitski la 60 de ani*. Cisinai: Tipografia “Garamont-Studio”, p. 247-267.
- Могилов, О. Д., Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А. 2016б. Курган з кам'яним валом на Західному Поділлі. *Археологія і давня історія України*, 2 (19), с. 212-230.
- Могилов, О. Д., Гуцал, А. Ф., Гуцал, В. А. 2016с. Кістяна піксіда з ранньоскіфського кургану на Поділлі. В: Заремба, О. О. (ред.). *Археологія і фортифікація України*. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, с. 67-72.
- Могилов, О., Нечитайло, П. 2016. Археологічні розвідки на поселеннях раннього залізного віку в Середньому Подністров'ї. В: Заремба, О. О. (ред.). *Археологія і фортифікація України*. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, с. 55-66.
- Обломский, А. М., Разуваев, Ю. Д. 2013. Грунтовые погребения скифского времени у с. Ксизово на Среднем Дону. *Краткие сообщения Института археологии РАН*, 231, с. 183-195.
- Остапенко, М. А. 2007. Скифские бескурганные могильники Степного Поднепровья. В: Маслеников, А. А., Гаврилюк, Н. А. (ред.). *Античный мир и варвары на юге России*. Москва; Киев; Запорожье: Дикое поле, с. 143-179.
- Панченко, К. І. 2016. Поховання скіфського часу з ґрунтового могильника біля с. Заломи Кіровоградської області. *Археологія і давня історія України*, 2 (19), с. 237-240.
- Панченко, К. І. 2018. Грунтовой могильник скифского времени возле с. Заломи на Кировоградщине. *Revista arheologica*, XIV (1), с. 44-49.
- Петренко, В. Г. 1962. Могильник скифского времени у с. Грищенцы. *Материалы и исследования по археологии СССР*, 13, с. 142-151.
- Петренко, В. Г. 1978. Украшения Скифии VII–III вв. до н.э. *Свод археологических источников*, Д. 4–5. Москва: Наука, с. 1-144.
- Петровська, Є. О. 1970. Ранньоскіфські пам'ятки на південній околиці Києва. *Археологія*, XXIV, с. 129-145.
- Покровська, Є. Ф., Ковпаненко, Г. Т. 1961. Могильник біля с. Калантаєво. *Археологія*, XXII, с. 129-142.
- Полідович, Ю. Б. 1998. Нове скіфське поховання з ґривною у Донецькій області. *Археологічний альманах*, 7, с. 103-112.
- Привалова, О. Я. 1993. Скифское погребение у Стылы. *Археологический альманах*, 2, с. 161-166.
- Прокофьев, Р. В. 2014. *Раскопки у хутора Дугино в дельте Дона в 2009 году*. Ростов-на-Дону: Альтаир.
- Прохорова, Т. А. 1997. *Некрополь на Беглицкой косе*. Таганрог, 1, с. 18-32.
- Попандопуло, З. Х. 2004. Грунтовые могильники скифского времени Нижнего Поднепровья. В: Скори, С. А. (ред.). *Від Кіммерії до Сарматії*. Київ: Корвін-Прес, с. 67-68.
- Попандопуло, З. Х. 2011. Скифский грунтовой могильник Скельки. Запорожье: Запорожский областной краеведческий музей.
- Разуваев, Ю. Д. 2012. Грунтовые погребения скифского времени у с. Кулаковка на Среднем Дону. В: Разуваев, Ю. Д. (ред.). *Восточноевропейские древности*. Воронеж: Научная книга, с. 165-169.

Разуваев, Ю. Д. 2014. Грунтовые могильники скифского времени в Днепро-Донской Лесостепи: историко-графический обзор исследований. *Научные ведомости. Серия История. Политология. Экономика. Информатика*, 21 (192), 32, с. 81-85.

Свєшніков, І. К. 1964. Пам'ятки голіградського типу на Західному Поділлі. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 5, с. 40-66.

Смирнова, Г. И. 1961. Севериновское городище (по материалам Юго-Подольской экспедиции 1947-1948, 1953 гг.) *Археологический сборник Государственного Эрмитажа*, 2, с. 88-103.

Смирнова, Г. И. 1967. Некоторые вопросы раннескифского периода на Среднем Днестре (По поводу статьи М. Душека). *Archeologicke rozhledy*, XIX (2), s. 223-235.

Смирнова, Г. И. 1968. Раскопки курганов у сел Круглик и Долиняны на Буковине. *Археологический сборник Государственного Эрмитажа*, 10, с. 14-27.

Смирнова, Г. И. 1969. Поселение Магала — памятник древнефракийской культуры в Прикарпатье (вторая половина XIII — середина VII в. до н.э.). В: Златковская, Т. Д., Мелюкова, А. И. (ред.). *Древние фракийцы в Северном Причерноморье*. Москва: Наука, с. 7-34.

Смирнова, Г. И. 1973. Позднеголиградский могильник у с. Острица (Магальянская) на Буковине. *Археологический сборник Государственного Эрмитажа*, 15, с. 7-11.

Смирнова, Г. И. 1977. О хронологическом соотношении памятников типа Сахарна-Солончены и Жаботин (по материалам курганов у с. Мервинцы на Днестре). *Советская археология*, 4, с. 94-107.

Смирнова, Г. И. 1979. Курганы у с. Перебыковцы — новый могильник скифской арханки на Среднем Днестре. *Труды Государственного Эрмитажа*, XX, с. 36-67.

Смирнова, Г. И. 1982. Закрытые предскифские комплексы у села Днестровка-Лука. В: Микляев, А. М. (ред.). *Древние памятники культуры на территории СССР*. Ленинград: Государственный Эрмитаж, с. 30-53.

Смирнова, Г. И. 1983. Материальная культура Григоровского городища (к вопросу о формировании чернолесско-жаботинских памятников). *Археологический сборник Государственного Эрмитажа*, 23, с. 60-72.

Смирнова, Г. И. 1984. О формировании поздне-чернолесской культуры на Среднем Днестре по материалам поселения Днестровка-Лука. *Археологический сборник Государственного Эрмитажа*, 25, с. 43-60.

Смирнова, Г. И. 2006. Западно-Подольская группа раннескифских памятников в свете исследований к концу XX столетия. В: Петренко, В. Г., Яблонский, Л. Т. (ред.). *Древности скифской эпохи*. Москва: ИА РАН, с. 66-92.

Супруненко, О. Б. 2014. Культіві і поховальні об'єкти на пізньоскіфському поселенні в ур. «Поле 2-ї бригади». В: Супруненко, О. Б. (ред.) *Археологічні дослідження Більського городища 2013 р.* Київ; Котельва: ЦП НАН України і УТОПІК, с. 65-81.

Супруненко, О. Б. 2016а. Грунтові некрополі лісостепоного населення скіфської доби у Дніпровському Лівобережжі. *Археологія і давня історія України*, 2(19), с. 257-269.

Супруненко, О. Б. 2016б. Грунтовий некрополь скіфського часу в Полтаві. *Археологічні дослідження в Україні 2015 р.* Київ: ІА НАНУ, с. 144-146.

Тереножкін, А. И. 1949. *Чернолесское городище и курганный могильник*. Науковий архів Інституту археології НАН України, ф. 64, 1949/15.

Тереножкін, О. І. 1952. Розвідки і розкопки 1949 р. в північній частині Кіровоградської області. *Археологія*, VII, с. 110-144.

Троцька, В. І. 2002-2003. Археологічні дослідження в околицях Опішного. *Археологічний літопис Лівобережної України*, 3, с. 194-195.

Цвек, О. В. 1968. Могильник скіфського і сарматського часу на Керченському півострові. *Археологія*, XXI, с. 199-205.

Черновол, Д. К., Лисенко, С. Д., Позіховський, О. Л., Маринченко, Г. В., Корвін-Піотровський, А. О. 2012. Дослідження поблизу с. Волошкове. В: Козак, Д. Н. (ред.). *Археологічні дослідження в Україні 2011 р.* Київ: Волинські старожитності, с. 479-481.

Шерстюк, В. В., Мироненко, К. М. 2010. Розвідки у Гадяцькому р-ні Полтавської області у 2009 р. В: Козак, Д. Н. (ред.). *Археологічні дослідження в Україні*. Київ: ІА НАНУ, с. 473-474.

Шовкопляс, І. Г. 1952. Курганный могильник передскіфського часу на Середньому Дністрі. *Археологічні пам'ятки УРСР*, IV, с. 5-11.

Шовкопляс, І. Г. 1956. Середньодністровська експедиція 1949-1951 рр. *Археологічні пам'ятки УРСР*, VI, с. 29-37.

Шовкопляс, І. Г. Максимов, Є. В. 1952. Дослідження курганного могильника передскіфського часу на Середньому Дністрі. *Археологія*, VII, с. 89-109.

Щукин, М. Б. 1989. Семь сезонов Славяно-сарматской экспедиции. В: Смирнова, Г. И. (ред.). *Итоги археологических экспедиций Государственного Эрмитажа*. Ленинград: Государственный Эрмитаж, с. 103-114.

Hutsal, A., Hutsal, V., Mogylov, O. 2023. Early Iron Age Mound near the Village Malynivtsi in Podillya. *Eminak: Scientific Quarterly Journal*, 2 (42), p. 109-135. [https://doi.org/10.33782/eminak2023.2\(42\).644](https://doi.org/10.33782/eminak2023.2(42).644)

Mogylov, O. 2013. The Barrows of the West Podolian Group of the Scythian Period. *Mousaios*, XVIII, p. 203-214.

Ossowski, G. 1891. Sprawozdanie drugie z wycieczki paleontologicznej po Galicyi (w roku 1890). *Zbiór wiadomości do antropologii krajowej*, XV, s. 1-88.

Reihl, E. 1936. *Zwierciadła podolskiej kultury scytyjskiej*. V: Sulimirski, T. (red.). *Scytowie na Zahodniem Podolu*. Lwów: Nakładem Lwowskiego towarzystwa prehistorycznego, s. 139-149.

Sulimirski, T. 1931. *Kultura Wysocka*. Kraków: Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności.

Sulimirski, T. 1936. *Scytowie na zachodniem Podolu*, Lwów: Nakładem Lwowskiego Towarzystwa Prehistorycznego.

Олександр Д. Могилов

Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Інституту археології НАН України, відділ археології раннього залізного віку, ORCID: 0000-0002-2400-2380, mogilovod@gmail.com

БЕЗКУРГАННІ ПОХОВАННЯ СКІФСЬКОГО ЧАСУ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОПОДІЛЬСЬКОЇ ГРУПИ

У скіфський час територію Середнього Подністров'я займали старожитності Західноподільської групи. Для поховальної обрядовості населення цієї спільноти було характерно переважаання курганного обряду поховань. Разом із цим на північно-західній периферії ареалу групи виявлено низку ґрунтових могильників чи окремих захоронень. Усі вони локалізовані на лівобережжі Дністра та західніше його притоку — р. Збруч.

Загалом виявлено чотири місцезнаходження із принаймні 11 безкурганними похованнями. За своєю обрядовістю вони розпадаються на дві групи. Перша включає трупоспалення в урнах, виявлені в Увіслі (принаймні сім комплексів), Постоїлівці та Лисичниках. Друга представлена двома кам'яними ящиками з випростаними чи скорченою інгумаціями з Ракового Кута.

Поховальні споруди представлені простими ямами та двома кам'яними скринями з перекриттям. Переважають індивідуальні захоронення. Тілоспалення в урнах кількісно вдвічі переважають тілопокладення. Інвентар представлений керамічним посудом, який був майже у всіх комплексах. Але більша його частина — це урни для праху небіжчика. Серед посуду переважають ліпні форми: горщики, корчаги, черпаки, кубки. Лише раз виявлено гончарний сіроглиняний виріб. Часті прикраси: шпильки, сережки, намисто, гривна. Озброєння (спис) трапилось тільки раз.

Грунтові поховання Середнього Подністров'я ілюструють різноманітність етнокультурної ситуації в регіоні в ранньоскіфський час. На цих землях, що становили північно-західне прикордоння Західноподільської групи пам'яток, проживало, мабуть, різне в етнічному значенні населення. Серед нього були нащадки чорнолісько-жаботинських племен, чий рух на захід і призвів до виникнення старожитностей групи. Вони залишили тут не лише кургани, а й деякі безкурганні комплекси, на зразок кремацій в Увіслі та Постоїлівці. Ближче до Дністра могли мешкати нащадки голіградського населення. А на північному заході у нове середовище могли вливатися пізньовисоцькі общини, що засвідчують матеріали з Ракового Кута.

В умовах нових етно-культурних реалій населення, вірогідно, змішувалося. Указаний синтез засвідчений поховальною обрядовістю та матеріальною культурою. Це призвело до формування у регіоні нової культурної спільноти, старожитності якої виділяються у Західноподільську групу. Її носії масово використовують вузду, озброєння, предмети у звіриному стилі скіфських типів. Прикраси мають переважно лісостеповий вигляд. А набір керамічних посудин демонструє переважно розвиток місцевих чорнолісько-жаботинських традицій. Проте може містити і деякі голіградські та висоцькі форми.

К л ю ч о в і с л о в а: західно-подільська група пам'яток, скіфський час, безкурганний могильник, столовий посуд, ювелірні вироби, озброєння.

References

- Bandrivskiy, M. S. 1994. *Skrynkovi pokhovannia vysotskoi kultury v mezhyrichchi Zbrucha i Strypy*. Lviv: Lohos.
- Bandrivskiy, M. 2002. *Mohylnyk v Petrykovi bilia Ternopolia v konteksti pokhvalnogo obriadu vysotskoi kultury*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva NANU.
- Bandrivskiy, M., Zakhariev, V. 2002. Pro odyin typ pokhvalnykh sporud periodu rannoho zaliza na Srednomu Prydnistrovii (Za materialamy rozkopok kurhanu III v seli Sokilets u 1999 r.). *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka*, CCXLIV, p. 545-562.
- Bandrivskiy, M., Krushelnyska, L. 1998. Osnovni periody rozvytku vysotskoi kultury (za materialamy pokhvalnykh pamiatok). *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka*, 235, p. 191-247.
- Belozor, V., Mogilov, A., Skoryi, S. 2010. Early Iron Age complexes near Kozlov village in the Middle Dniester area. *Tyragetia*, XIX (1), p. 149-174.
- Berezutskii, V. D. 1993. Gruntovye pogrebeniia Mastishchenskogo gorodishcha. In: Siniuk, A. T. (ed.). *Arkheologiia Dono-Volzhskogo basseina*. Voronezh: Izdatelstvo Voronezhskogo pedinstituta, p. 71-79.
- Berezutskii, V. D. 1995. *Kurgany skifskogo vremeni lesostepnogo Dona (k rekonstruktsii sotsialnykh otnoshenii)*. Voronezh: Izdatelstvo Voronezhskogo peduniversiteta.
- Biriukov, I. E., Razuvaev, Iu. D. 2004. Gorodishche skifskogo vremeni u s. Kamenka na Verkhnem Donu. In: Siniuk, A. T. (ed.). *Arkheologicheskie pamiatniki basseina Dona*. Voronezh: VGPU, p. 181-191.
- Bokii, N. M. 1980. Pozdneskifskii beskurghanniy mogilnik u g. Svetlovodsk. In: Gening, V. F. (ed.). *Arkheologicheskie issledovaniia na Ukraine v 1978-1979 gg. Tezisy dokladov XVIII konferentsii Instituta arkheologii AN USSR*. Dnepropetrovsk: Izdatelstvo Dnepropetrovskogo universiteta, p. 101.
- Bokii, N. M. 1987. Gruntovyi mogilnik u s. Zalomy. In: Chernenko, E. V. (ed.). *Kimmeritsy i skify. Tezisy dokladov Vsesoiuznogo seminar, posviashchennogo pamiaty A. I. Terenozhkina*. Kirovohrad: w. p., p. 22-24.
- Boltryk, Yu., Lifantii, O., Shelekhan, O. 2020. Pokhvalni zvychai meshkantsiv Severynivskoho horodyshcha. *Tanatolohiia: smert ta navkolo smerti v yevropeiskii kulturi*, 1-2, p. 100-104.
- Volodin, S. A. 2018. Middle Don burial traditions in the Scythian Period: on the interpretation of flat graves. *Rossiiskaia arkheologiia*, 1, p. 69-81.
- Gavrilov, A. V., Kolotukhin, V. A., Koltukhov, S. G. 2002. Kurgan epokhi bronzы i skifskii mogilnik V-III vv. do n.e. u sela Prirechnoe v Krymu. *Starozhytnosti Stepovoho Prychornomoria i Krymu*, X, p. 94-110.
- Hanina, O. D. 1965. Poselennia skifskoho chasu u seli Ivane-Puste. *Arheologia*, 19, p. 106-117.
- Hanina, O. D. 1984. Poselennia rannoskifskoi doby poblyzu s. Zalissia. *Arheologia*, 47, p. 68-78.
- Goltseva, N. V., Kashuba, M. T. 1995. *Glinzhen II. Mnogosloynni pamiatnik Srednego Podnestrovia*. Tiraspol: MAKO.
- Gorokhovskii, E. L. 1979. Pohovannia rannioskifskoho chasu na Kiiivschini. *Arheologia*, 32, p. 105-107.
- Hrebniak, V. 1915. Novi arkheolohichni znakhidky na terytorii Skhidnoi Halychyny. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka*, 122, p. 1-28.
- Grechko, D. S. 2013. Gruntovoe pogrebenie skifskogo vremeni u s. Pekari v Porose. *Vostochnoevropeiskie drevnosti*, 3, p. 69-81.
- Hrechko, D. S., Demchuk, Zh., Kriutchenko, O. O., Rzhhevuska, S. S. 2019. Doslidzhennia poselennia ta gruntovoho mohylnyka v ur. Barvinkova hora u 2018 r. In: Korost, I. I. (ed.). *Arkheolohichni doslidzhennia Bilskoho horodyshcha — 2018*. Kyiv; Kotelva: TsP NANU i UTOPIK, p. 27-34.

- Hrechko, D. S., Sherstiuk, V. V., Shcherban, A. L. 2016. Hruntovyi mohyl'nyk pochatku serednoskifskoho chasu v Posulli. In: Suprunenko, O. B. (ed.). *Starozhytnosti Livoberezhnoho Podniprovia*. Kyiv: TsP NANU i UTOPIK, p. 117-124.
- Gutsal, A. F. 1998. Bernashevskii mogil'nik iz Srednego Podnestrovia v sisteme pamiatnikov rannego zheleznogo veka. In: Velibakhov, G. V., Stoliar, A. D. (ed.). *Skify, Khazary, Slaviane, Drevniaia Rus*. Saint-Petersburg: Izdatel'stvo Gosudarstvennogo Ermitazha, p. 34-35.
- Hutsal, A. F. 2000. Rudkovetske horodyshche i pershyi pokhid skifiv u Prydnistrovskiy Lisostep. In: Bazhenov, L. V. (ed.). *Davnia i serednovichna istoriia Ukrainy*. Kamianets-Podil'skyi: Naukovo vydavnychy tse'nt'r Kamianets-Podil'skoho universytetu, p. 69-79.
- Hutsal, A. F. 2019. Research of the Chornoliska culture kurgans in the Dnister region. *Archaeology and Early History of Ukraine*, 4, p. 148-159. <https://doi.org/10.37445/adiu.2019.04.09>
- Hutsal, A. F., Hutsal, V. A., Mehei, V. P., Mohylov, O. D. 2004. Rozkopky kurhaniv epokhy rannoho zaliza v s. Malynivtsi na Serednomu Dnistri. In: Havryliuk, N. O. (ed.). *Arkheolohichni vidkryttia v Ukraini 2002–2003 rr.* Kyiv: Shliakh, p. 114-116.
- Hutsal, A. F., Hutsal, V. A., Mehei, V. P., Mohylov, O. D. 2006. Rozkopky kurhaniv rannoskifskoi doby bilia sela Kolodiivka u Serednomu Podnistrovi. In: Havryliuk, N. O. (ed.). *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2004–2005 rr.* Kyiv; Zaporizhzhia: Dyke Pole, p. 157-159.
- Hutsal, A. F., Hutsal, V. A., Mehei, V. P., Mohylov, O. D., Boltaniuk, P. A. 2007. Prodovzhennia robit na kurhanakh rannoskifskoho chasu bilia s. Kolodiivka. In: Havryliuk, N. O. (ed.). *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2005–2007 rr.* Kyiv: IA NANU, p. 158-160.
- Hutsal, A. F., Hutsal, V. A., Mehei, V. P., Mohylov, O. D., Bazhenov, O. L., Boltaniuk, P. A. 2009. Doslidzhennia kurhaniv rannoskifskoho chasu v raioni serednoi techii r. Zbruch. In: Kozak, D. N. (ed.). *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2006–2007 rr.* Kyiv: IA NANU, p. 91-93.
- Hutsal, A. F., Hutsal, V. A., Mehei, V. P., Mohylov, O. D. 2008. Teklivskiy kurhannyi nekropol. *Visnyk Kamianets-Podil'skoho natsionalnogo universytetu im. I. Ohienka: Istorychni nauky*, 1, p. 6-23.
- Gutsal, A. F., Gutsal, V. A., Mogilov, A. D. 2011. Kurgan № 3 u s. Teklivka na Srednem Dnestre. In: Berezutskii, V. D. (ed.). *Vostochnoevropeiskie drevnosti skifskoi epokhi: sbornik nauchnykh trudov*. Voronezh: Nauchnaia kniga, p. 97-109.
- Gutsal, A. F., Gutsal, V. A., Mogilov, A. D. 2012. Novye issledovaniia kurganov skifskogo vremeni na zapade Vostochnoevropeiskoi Lesostepi. In: Baitanaev, B. A. (ed.). *Kadyrbaevskie chteniia. Materialy III mezhdunarodnoi nauchnoi konferentsii*. Akto'be: Institut arkheologii KN MON RK, p. 141-153.
- Hutsal, A. F., Hutsal, V. A., Mohylov, O. D. 2022. The mound of the Early Scythian period near Shutnivtsi village in Middle Dnister region. *Arheologia*, 4, p. 83-104. <https://doi.org/10.15407/arheologia2022.04.083>
- Hutsal, A. F., Hutsal, V. A., Mohylov, O. D., Boltaniuk, P. A. 2010. Doslidzhennia kurhannoi hrupy Spasivka — Ivankivtsi u Pozbruchchi. *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2009 r.* Kyiv: IA NANU, p. 101-103.
- Hutsal, A. F., Mehei, V. P. 1997. Doslidzhennia kurhaniv skifskoho chasu bilia s. Tarasivka. In: Bazhenov, L. V. (ed.). *Kamianechchyna v konteksti istorii Podillia*. Kamianets-Podil'skyi: OIUM, p. 85-88.
- Hutsal, V. A. 2006. Pokhvalnyi obriad peredskifskoho chasu na Mohylivshchyni. In: Bazhenov, L. V. (ed.). *Druha Mohyliv-Podil'ska kraieznavcha konferentsiia*. Mohyliv-Podil'skyi: Oium, p. 47-55.
- Zharov, H. V., Terpylovskiy, R. V. 2006. Doslidzhennia pamiatok skifskoho ta rym'skoho chasu u Verkhnomu Posulli. *Arkheolohichni lytopys Livoberezhnoi Ukrainy*, 1, p. 89-99.
- Zavitiy, B. I. 2011. Horodyshcha rannoho zaliznogo viku u Verkhnomu i Serednomu Naddnistri. *Visnyk Instytutu arkheologii*, 6, p. 3-51.
- Zavitiy, B. I. 2012. Doslidzhennia horodyshcha Lysychnyky ta yoho okolyts u 2009 r. *Visnyk Instytutu arkheologii*, 7, p. 84-106.
- Zolotarev, P. M. 2004. Novye materialy skifo-sarmatskogo vremeni v raione s. Mastiugino. In: Guliaev, V. I. (ed.). *Arkheologiiia Srednego Dona v Skifskuiu epokhu. Trudy Donskoi (Potudanskoi) arkheologicheskoi ekspeditsii IA RAN, 2001–2003 gg.* Moscow: IA RAN, p. 127-150.
- Iliukov, L. S. 2002. Karataevskii mogil'nik. *Arkheologicheskie zapiski*, 2, p. 168-202.
- Kozmirchuk, I. A., Moiseev, A. V., Razuvaev, Iu. D. 2011. Pogrebeniia skifskogo vremeni na verkhnedonskom poselenii-mogil'niku Ksizovo-16. In: Berezutskii, V. D. (ed.). *Vostochnoevropeiskie drevnosti skifskoi epokhi*. Voronezh: Nauchnaia kniga, p. 196-203.
- Kopylov, V. P., Kovalenko, A. N. 2006. Kompleksy arkhaiskogo vremeni v delte Dona. *Istoriko-arkheologicheskie issledovaniia v Azove i na Nizhnem Donu v 2005 g.*, 22, p. 181-186.
- Korpusova, V. M. 1972. Pro naselennia khory antychnoi Feodosii. *Arheologia*, 6, p. 41-55.
- Korpusova, V. M., Orlov, R. S. 1978. Mohyl'nyk VI–IV na Kerchenskomu pivostrovi. *Arheologia*, 28, p. 65-76.
- Kruglikova, I. T. 1973. Kamennye iashchiki u der. Rybnoe. In: Munchaev, R. M., Markovin, V. I. (eds.). *Kavkaz i Vostochnaia Evropa v drevnosti*. Moscow: Nauka, p. 162-166.
- Krushelnyska, L. I. 1965. Mohyl'nyk vysotskoi kultury v m. Zolochyev. *Arheologia*, 19, p. 122-135.
- Krushelnyska, L. I. 1976. *Pivnichne Prykarpattia i Zakhidna Volyn za doby rannoho zaliza*. Kyiv: Naukova dumka.
- Krushelnyska, L. I. 2002. Mohyl'nyk vysotskoi kultury v seli Lukavets. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka*, 244, p. 521-534.
- Kubyshev, A. I., Skyba, L. Ye., Skoryi, S. A. 1995. Burial places of the Scythian age from the Pirogovo sepulchre. *Arheologia*, 1, p. 101-111.
- Kulatova, I. M., Suprunenko, O. B. 2010. *Kurhany skifskoho chasu zakhidnoi okruhy Bil'skoho horodyshcha*. Kyiv: TsP NANU i UTOPIK; TsODPIK.
- Levitskii, O. G., Kashuba, M. T. 2016. «Hallstattisation» of the Carpathian-Dniester region: migration or cultural influences. *Archaeology and Early History of Ukraine*, 2 (19), p. 124-139.
- Leskov, A. M. 1970. Kirovskoe poselenie. In: Leskov, A. M. (ed.). *Drevnosti Vostochnogo Kryma*. Kyiv: Naukova dumka, p. 7-59.
- Lysenko, S. D. 2010. Novye pamiatniki milogradskoi kultury na Kievshchine. *Press-muzei*, 26–27, p. 106-127.

- Maleev, Iu. N. 1983. Issledovaniia gorodishcha Lisichniki. In: Rybakov, B. A. (ed.). *Arkheologicheskie otkrytiia 1981 g.* Moscow: Nauka, p. 285.
- Maleev, Iu. N. 1987. Galshtatskie gorodishcha v Zapadnoi Podolii i Prikarpatie. In: Artemenko, I. I. (ed.). *Mezhplemennye svyazi epokh bronzы na territorii Ukrainy.* Kyiv: Naukova dumka, p. 86-101.
- Maleev, Iu. 1991. Galshtatskii mogilnik u s. Zavale na r. Prut. In: Nikulitse, I. (ed.). *Etnokulturnye i etnosotsialnye protsessy v kontse I tys. do n.e. — pervoi polovine I tys. n.e. na Iugo-Zapade SSSR i v sopredelnykh regionakh.* Chisinau: Știința, p. 86-89.
- Maleev, Iu. 1993. Mogilnik kultury Gava v Severo-Vostochnom Prikarpatie. In: Zarev, K., Kitov, G., Gocheva, Z., Vasileva, M., Lilova, B. (eds.). *Pervi mezhdunaroden simozium „Sevastopolis” „Nadgrobnite mogili v iugoiztochna Evropa”.* Kazanlik, Belgariia, 4–8 iuni 1993 g. Veliko Tiernovo: Pik, p. 58-59.
- Malieiev, Yu. M. 1993. Rozkopky zhertovnyka na horodyskhi Lysychnyky. In: Kozak, D. N. (ed.). *Arkheolohichni doslidzhenia v Ukraini 1991 roku.* Lutsk: Nadstyria, p. 63-64.
- Maslennikov, A. A. 1995. Kamennye iashchiki Vostochnogo Kryma (K istorii selskogo naseleniia Bospora VI–I vv. do n.e.). *Bosporskii sbornik*, 8, p. 1-124.
- Melnikovskaia, O. N. 1950. Mogilnik u s. Dolinskoe Chernigovskoi oblasti. *Kratkie soobshcheniia Instituta istorii materialnoi kultury*, XXXIV, p. 70-74.
- Melnykovskaia, O. N. 1977. Mohylnyk yukhnivskoi kultury ta rannoserednovichne poselennia na Chernihivshchyni. *Arheologia*, 24, p. 60-68.
- Meliukova, A. I. 1953. Pamiatniki skifskogo vremeni na Srednem Dnestre. *Kratkie soobshcheniia Instituta istorii materialnoi kultury*, 51, p. 60-73.
- Meliukova, A. I. 1958. Pamiatniki skifskogo vremeni lesostepnogo Srednego Podnestrovia. *Materialy i issledovaniia po arkheologii SSSR*, 64, p. 5-102.
- Meliukova, A. I. 1964. *Vooruzhenie skifov.* Svod arkheologicheskikh istochnikov, D. 1–4. Moscow: Nauka, p. 1-88.
- Meliukova, A. I. 1975. *Poselenie i mogilnik skifskogo vremeni u sela Nikolaevka.* Moscow: Nauka.
- Mogilov, A. D. 2010. To the Archeological Map of Northern Bukovina Early Iron Age. *Revista Arheologica*, V (1), p. 98-129.
- Mogilov, A. D. 2011a. K voprosu o situatsii na zapade Vostochnoevropeiskoi Lesostepi v skifskoe vremia. In: Baitanayev, B. A. (ed.). *Arkheologii Kazakhstana v epokhu nezavisimosti: itogi, perspektivy.* Almaty: Institut arkheologii KN MON RK, p. 217-227.
- Mohylov, O. D. 2011b. Teremtsi — poselennia doskifskoho chasu na Srednomu Dnistri. In: Travinskyi, V. V. (ed.). *Arkheolohiia i fortyfikatsiia Srednoho Podnistrovia.* Kamianets-Podilskiy: PP „Medobory-2006”, p. 23-31.
- Mohylov, O. D. 2018a. The Scythian Burials with a Bridle from the Dnipro Pryporizhya. *Archaeology and Early History of Ukraine*, 27, p. 287-315. <https://doi.org/10.37445/adiu.2018.02.17>
- Mohylov, O. 2018b. Pokhovalnyi obriad Svitlovodskoho mohylnya. In: Chabai, V. P. (red.). *I Vseukrainskyi arkheolohichniy zizd. Prohrama roboty ta anotatsii dopovidei.* Kyiv: IA NANU, p. 119-120.
- Mogilov, A. D. 2020. On the Formation of the Early Scythian Culture on the Middle Dniester Region. *Stratum Plus*, 3, p. 129-170.
- Mohylov, O. D. 2021. *Komariv. Poselennia doskifskoho chasu na Srednomu Dnistri.* Kyiv: IA NANU.
- Mogilov, A. 2023. Funeral and Memorial Rites of the Svetlovodsk Burial Ground of the Scythians in Central Ukraine. *Revista Arheologică*, 2, p. 30-57. http://doi.org/10.52603/RA.XIX.2.2023_03
- Mogilov, A. D., Gutsal, A. F., Gutsal, V. A. 2016a. Pervyi Spasovskii kurgan. In: Sirbu, L. (ed.). *Culturi, Procese si Contexte in Arheologia. Volum omagial Oleg Levitski la 60 de ani.* Cisinaiu: Tipografia “Garamont-Studio”, p. 247-267.
- Mohylov, O. D., Hutsal, A. F., Hutsal, V. A. 2016b. The barrow with the stone bank on the West Podillya. *Archaeology and Early History of Ukraine*, 2 (19), p. 212-230.
- Mohylov, O. D., Hutsal, A. F., Hutsal, V. A. 2016c. Kistiana piksyda z rannoskifskoho kurhanu na Podilli. In: Zarembo, O. O. (ed.). *Arkheolohiia i fortyfikatsiia Ukrainy.* Kamianets-Podilskiy: PP Buinytskyi, s. 67-72.
- Mogilov, O., Nechitaylo, P. 2016. Arkheolohichni rozvidky na poselenniakh rannoho zaliznoho viku v Srednomu Podnistrovi. In: Zarembo, O. O. (ed.). *Arkheolohiia i fortyfikatsiia Ukrainy.* Kamianets-Podilskiy: PP Buinytskyi, p. 55-66.
- Oblomskii, A. M., Razuvaev, Iu. D. 2013. Gruntovye pogrebeniia skifskogo vremeni u s. Ksizovo na Srednem Donu. *Kratkie soobshcheniia Instituta arkheologii RAN*, 231, p. 183-195.
- Ostapenko, M. A. 2007. Skifskie beskurgannye mogilniki Stepnogo Podneprovia. In: Maslennikov, A. A., Gavriluk, N. A. (eds.). *Antichnyi mir i varvary na iuge Rossii.* Moscow; Kyiv; Zaporizhzhia: Dyke pole, p. 143-179.
- Panchenko, K. I. 2016. The Burial of Scythian Time from the Earth Burial Ground near the Village Zalomi in Kirovohrad Region. *Archaeology and Early History of Ukraine*, 2 (19), p. 237-240.
- Panchenko, K. I. 2018. The Burial Ground of the Scythian Time near the Village Zalomi in Kirovohrad Region. *Revista Arheologica*, XIV (1), p. 44-49.
- Petrenko, V. G. 1962. Mogilnik skifskogo vremeni u s. Grishchentsy. *Materialy i issledovaniia po arkheologii SSSR*, 13, p. 142-151.
- Petrenko, V. G. 1978. *Ukrasheniia Skifii VII–III vv. do n.e.* Svod arkheologicheskikh istochnikov, D. 4–5. Moscow: Nauka, p. 1-144.
- Petrovska, Ye. O. 1970. Rannoskifski pamiatky na pivdennii okolytsi Kyieva. *Arheologia*, XXIV, p. 129-145.
- Pokrovskaya, Ye. F., Kovpanenko, H. T. 1961. Mohylnyk bilia s. Kalantaievo. *Arheologia*, XXII, p. 129-142.
- Polidovych, Yu. B. 1998. Nove skifskie pokhovannia z hryvnoi u Donetskii oblasti. *Arkheolohycheskyi almanakh*, 7, p. 103-112.
- Privalova, O. Ia. 1993. Skifskoe pogrebenie u Styly. *Arkheologicheskii almanakh*, 2, p. 161-166.
- Prokofev, R. V. 2014. *Raskopki u khutora Dugino v delte Dona v 2009 godu.* Rostov-na-Donu: Altair.
- Prokhorova, T. A. 1997. Nekropol na Beglitskoi kose. *Taganrog*, 1, p. 18-32.
- Popandopulo, Z. Kh. 2004. Gruntovye mogilniki skifskogo vremeni Nizhnego Podneprovia. In: Skorui, S. A. (ed.). *Vid Kimmerii do Sarmatii.* Kyiv: Korvin-Pres, p. 67-68.
- Popandopulo, Z. Kh. 2011. *Skifskii gruntovyi mogilnik Skelki.* Zaporizhzhia: Zaporozhskii oblastnoi kraevedcheskii muzei.

- Razuvaev, Iu. D. 2012. Gruntovye pogrebeniia skifskogo vremeni u s. Kulakovka na Srednem Donu. In: Razuvaev, Iu. D. (ed.). *Vostochnoevropeiskie drevnosti*. Voronezh: Nauchnaia kniga, p. 165-169.
- Razuvaev, Iu. D. 2014. Gruntovye mogilniki skifskogo vremeni v Dnepro-Donskoi Lesostepi: istoriograficheskii obzor issledovaniia. *Nauchnye vedomosti. Seriya Istoriia. Politologiya. Ekonomika. Informatika*, 21 (192), 32, p. 81-85.
- Svieshnikov, I. K. 1964. Pamiatky holihradskoho typu na Zakhidnomu Podilli. *Materialy i doslidzhennia z arkheologii Prykarpattia i Volyni*, 5, p. 40-66.
- Smirnova, G. I. 1961. Severinovskoe gorodishche (po materialam Iugo-Podolskoi ekspeditsii 1947–1948, 1953 gg.). *Arkheologicheskii sbornik Gosudarstvennogo Ermitazha*, 2, p. 88-103.
- Smirnova, G. I. 1967. Nekotorye voprosy ranneskifskogo perioda na Srednem Dnestre (Po povodu stati M. Dusheka). *Archeologicheskie rozhledy*, XIX, 2, p. 223-235.
- Smirnova, G. I. 1968. Raskopki kurganov u sel Kruglik i Doliniany na Bukovine. *Arkheologicheskii sbornik Gosudarstvennogo Ermitazha*, 10, p. 14-27.
- Smirnova, G. I. 1969. Poselenie Magala — pamiatnik drevnefrakiiskoi kultury v Prikarpatie (vtoraia polovina XIII — seredina VII v. do n. e.). In: Zlatkovskaia, T. D., Meliukova, A. I. (eds.). *Drevnie frakiitsy v Severnom Prichernomore*. Moscow: Nauka, p. 7-34.
- Smirnova, G. I. 1973. Pozdneholigradskii mogilnik u s. Ostritsa (Magalianskaia) na Bukovine. *Arkheologicheskii sbornik Gosudarstvennogo Ermitazha*, 15, p. 7-11.
- Smirnova, G. I. 1977. O khronologicheskoi sootnoshenii pamiatnikov tipa Sakharna-Soloncheny i Zhabotin (po materialam kurganov u s. Mervinty na Dnestre). *Sovetskaia arkheologiya*, 4, p. 94-107.
- Smirnova, G. I. 1979. Kurgany u s. Perebykovtsy — novyi mogilnik skifskoi arkhaiiki na Srednem Dnestre. *Trudy Gosudarstvennogo Ermitazha*, XX, p. 36-67.
- Smirnova, G. I. 1982. Zakrytye predskifskie komplekсы u sela Dnestrovka-Luka. In: Mikliaev, A. M. (ed.). *Drevnie pamiatniki kultury na territorii SSSR*. Leningrad: Gosudarstvennyi Ermitazh, p. 30-53.
- Smirnova, G. I. 1983. Materialnaia kultura Grigorovskogo gorodishcha (k voprosu o formirovanii chernolessko-zhabotinskikh pamiatnikov). *Arkheologicheskii sbornik Gosudarstvennogo Ermitazha*, 23, p. 60-72.
- Smirnova, G. I. 1984. O formirovanii pozdnechernolesskoi kultury na Srednem Dnestre po materialam poseleniia Dnestrovka-Luka. *Arkheologicheskii sbornik Gosudarstvennogo Ermitazha*, 25, p. 43-60.
- Smirnova, G. I. 2006. Zapadno-Podolskaia gruppa ranneskifskikh pamiatnikov v svete issledovaniia k kontsu XX stoletia. In: Petrenko, V. G., Iablonskii, L. T. (eds.). *Drevnosti skifskoi epokhi*. Moscow: IA RAN, p. 66-92.
- Suprunenko, O. B. 2014. Kultovi i pokhvalni obiekty na piznoskifskomu poselenni v ur. „Pole 2-i bryhady”. In: Suprunenko, O. B. (ed.). *Arkheologichni doslidzhennia Bilskoho horodyshcha 2013 r.* Kyiv; Kotelva: TsP NAN Ukrainy i UTOPIK, p. 65-81.
- Suprunenko, O. B. 2016a. Gruntovi nekropoli lisostepovoho naselennia skifskoi doby u Dniprovskomu Livoberezhzhi. *Archaeology and Early History of Ukraine*, 2(19), p. 257–269.
- Suprunenko, O. B. 2016b. Gruntovyi nekropol skifskoho chasu v Poltavi. *Arkheologichni doslidzhennia v Ukraini 2015 r.* Kyiv: IA NANU, p. 144–146.
- Terenozhkin, A. I. 1949. *Chernolesskoe gorodishche i kurgannyi mogilnik*. Scientific Archives of the Institute of Archaeology, the NAS of Ukraine, f. 64, 1949/15.
- Terenozhkin, O. I. 1952. Rozvidky i rozkopky 1949 r. v pivnichnii chastyni Kirovohradskoi oblasti. *Arheologia*, VII, p. 110-144.
- Trotska, V. I. 2002–2003. Arkheologichni doslidzhennia v okolytsiakh Opishnoho. *Arkheologichni litopys Livoberezhnoi Ukrainy*, 3, p. 194-195.
- Tsvek, O. V. 1968. Mohyl'nyk skifskoho i sarmatskoho chasu na Kerchenskomu pivostrovi. *Arheologia*, XXI, p. 199-205.
- Chernovol, D. K., Lysenko, S. D., Pozikhovskiy, O. L., Marynchenko, H. V., Korvin-Piotrovskiy, A. O. 2012. Doslidzhennia poblyzu s. Voloshkove. In: Kozak, D. N. (ed.). *Arkheologichni doslidzhennia v Ukraini 2011 r.* Kyiv: Volynski starozhytnosti, p. 479-481.
- Sherstiuk, V. V., Myronenko, K. M. 2010. Rozvidky u Hadiatskomu r-ni Poltavskoi oblasti u 2009 r. In: Kozak, D. N. (ed.). *Arkheologichni doslidzhennia v Ukraini*. Kyiv: IA NANU, p. 473-474.
- Shovkopliash, I. H. 1952. Kurhannyi mohyl'nyk peredskifskoho chasu na Serednomu Dnistri. *Arkheologichni pamiatky URSR*, IV, p. 5-11.
- Shovkopliash, I. H. 1956. Serednodnistrovska ekspeditsiia 1949–1951 rr. *Arkheologichni pamiatky URSR*, VI, p. 29-37.
- Shovkopliash, I. H. Maksymov, Ye. V. 1952. Doslidzhennia kurhannoho mohyl'nyka peredskifskoho chasu na Serednomu Dnistri. *Arheologia*, VII, p. 89-109.
- Shchukin, M. B. 1989. Sem sezonov Slaviano-sarmatskoi ekspeditsii. In: Smirnova, G. I. (ed.). *Itogi arkheologicheskikh ekspeditsii Gosudarstvennogo Ermitazha*. Leningrad: Gosudarstvennyi Ermitazh, p. 103-114.
- Hutsal, A., Hutsal, V., Mogylov, O. 2023. Early Iron Age Mound near the Village Malynivtsi in Podillya. *Eminak: Scientific Quarterly Journal*, 2 (42), p. 109-135. [https://doi.org/10.33782/eminak2023.2\(42\).644](https://doi.org/10.33782/eminak2023.2(42).644)
- Mogylov, O. 2013. The Barrows of the West Podolian Group of the Scythian Period. *Mousaios*, XVIII, p. 203-214.
- Ossowski, G. 1891. Sprawozdanie drugie z wycieczki paleoetnologiczney po Galicyi (w roku 1890). *Zbiór wiadomości do antropologii krajowej*, XV, s. 1-88.
- Reihl, E. 1936. Zwierciadła podolskiej kultury scytyjskiej. V: Sulimirski, T. (red.). *Scytowie na Zahodniem Podolu*. Lwów: Nakładem Lwowskiego towarzystwa prehistorycznego, s. 139-149.
- Sulimirski, T. 1931. *Kultura Wysocka*. Kraków: Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności.
- Sulimirski, T. 1936. *Scytowie na zachodniem Podolu*, Lwów: Nakładem Lwowskiego Towarzystwa Prehistorycznego.